

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

MONIMUOTOISTA MUUTOSVOIMAA

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen - hankkeen loppuraportin tiivistelmä

Puikkonen, Hanna

2011 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

MONIMUOTOISTA MUUTOSVOIMAA
Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportin tiivistelmä

Hanna Puikkonen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2011

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tiivistelmä

Hanna Puikkonen

Monimuotoista muutosvoimaa - Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportin tiivistelmä

Vuosi 2011

Sivumäärä 74

Opinnäytetyöni on tiivistelmä Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportista. Loppuraportista tuli laaja, 187-sivuinen kokonaisuus, jossa eri osioiden kirjoittamisesta vastasivat hankkeen eri toimijat. Tiivistelmän tarkoitus on auttaa jatkamaan hankkeessa aloitettua kehittämistyötä ja auttaa osaltaan hankkeen hyvien tulosten levittämisessä.

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanke oli kolmivuotinen ja sen päätoimijoina olivat Espoon ja Vantaan kaupungit, Laurea-ammattikorkeakoulu sekä Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Hanke toimi Euroopan sosiaalirahaston, Uudenmaan ELY-viraston sekä Espoon ja Vantaan kaupunkien rahoituksella. Hankkeen lähtökohtana ja tärkeimpänä tavoitteena oli uudistaa Vantaan ja Espoon kaupunkien vanhusten avopalveluja niin, että mahdollisimman moni ikääntynyt voisi toimintakyvyn heikentyessä asua omassa kodissaan. Toinen tavoite oli uudistaa vanhustyön koulutusta Laurea-ammattikorkeakoulussa ja selvittää, millä keinoin suurempi osa sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista saataisiin kiinnostumaan vanhustyöstä. Hankkeen kohderyhminä olivat vanhusten avopalveluiden työntekijät kotihoidossa, palvelutaloissa, omaishoidossa, päivätoiminnassa ja muualla ehkäisevissä palveluissa sekä heidän kanssaan tiiviisti yhteistyötä tekevät tahot. Näitä ovat mm. terveyspalveluista kuntoutus- ja vastaanottotoiminta, kaupungin vapaaehtois-toiminta ja järjestöt. Välillisinä kohderyhminä olivat ikääntyneet asiakkaat ja Laurean Tikkurilan toimipisteen opiskelijat. (Niiniö, 2011.)

Tiivistelmätekstin lisäksi opinnäytetyössä on teoriaosuus, jossa pohdin viestinnän ja tiedotusopin teorioiden kautta hankeraporttia viestintätekona ja vallankäytön välineenä. Pyrin avaamaan myös hankekirjoittamisen hyviä käytäntöjä ja työvälineitä sekä Euroopan Unionin rahoittajana hankeraporttien sisällölle ja hankkeista tiedottamiselle asettamia vaatimuksia.

Avainsanat: hankeraportti, tiivistelmä, vanhustyö, viestintä, verkostoituminen

Hanna Puikkonen

Summary of the final report for the Driving Change in Welfare Services for the Aged Project

Year	2011	Pages	74
------	------	-------	----

This thesis is a summary of the final report for the Driving Change in Welfare Services for the Aged project. The final report became a broad, a whole 187 pages. The different parts of the report were written by various actors in the project. The aim of the summary is to continue the developmental work started during the project and help spread the good results of the project.

The Driving Change in Welfare Services project was a three-year project and the main actors were the cities of Espoo and Vantaa, Laurea University of Applied Sciences and Aalto University School of Economics. The project was funded by the European Social Fund, the Uusimaa Centre for Economic Development, Transport and the Environment (ELY Centre) and the cities of Espoo and Vantaa. The starting point and main aim of the project was to develop the outpatient services for the elderly in the cities of Vantaa and Espoo, so that as many elderly people as possible could live in their own home when they begin losing their mobility. The second aim was to renew the education in Welfare Services for the Aged in Laurea University of Applied Sciences and research in what ways more students in the Programme of Social Services would opt for Welfare Services for the Aged. The target groups of the project were the employees in the elderly outpatient services' home care, service centres, family care, day centres and elsewhere in preventative services, as well as those working in close proximity with the aforementioned. These actors are, for example, rehabilitation and reception services as part of health care services and the city's voluntary activities and organisations. Intermediary target groups were elderly clients and students at the Tikkurila unit of Laurea. (Niiniö, 2011.)

Besides the text for the summary, the thesis comprises a theory part, where I discuss, with the help of the theories of communications and journalism studies, the project report as an act of communication and a way to exercise power. I also attempt to uncover good practices and tools in writing project reports as well as the conditions set by the European Union, who funded the project, on the contents of and informing about projects.

Key words: project report, summary, welfare services for the aged, communications, networking

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	HANKERAPORTOINNIN TEORIAPOHJAA	8
2.1	Hankeraportointi on viestintää	8
2.2	Hyvä hankeraportointi	11
2.3	Kirjoittaminen osana koulutusta ja työelämää	13
2.4	EU-vaatimukset hankeraportoinnille	16
3	LOPPURAPORTIN TEKSTI TIIVISTELMÄKSI	20
3.1	Tarvekartoitus sähköpostikyselynä.....	21
3.2	Sähköpostikyselyn tulokset.....	22
3.3	Tekstin työstäminen vastausten tulosten pohjalta	23
4	POHDINTA.....	23
5	MUUTOSVOIMAA VANHUSTYÖN OSAAMISEEN - HANKKEEN LOPPURAPORTIN TIIVISTELMÄ	25
	LÄHTEET	73

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on osa Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanketta ja liittyy hankkeen loppuraporttiin. Loppuraportin nimi on Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen raportti -vuodet 2008-2011, ja sen ovat toimittaneet Hannele Niiniö ja Anne Toikko. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanke oli verkostoperiaatteella toimiva kehittämishanke, jonka tarkoituksena oli uudistaa vanhustyön rakenteita ja käytäntöjä luomalla ja kehittämällä vanhustyön osajien verkostoja. Tavoitteena oli kehittää vanhusten avopalveluja ja mahdollistaa palvelujärjestelmän muutos avopalvelukeskeisemmäksi. Hankkeen toteuttajia olivat Vantaan ja Espoon kaupungit, Aalto-yliopiston Kauppakorkeakoulu sekä Laurea-ammattikorkeakoulun Tikkurilan yksikkö. Laurea hallinnoi hanketta. Hanke kesti jatko aika huomioiden kolme vuotta ja kolme kuukautta ja sen rahoituksesta vastasivat Euroopan sosiaalirahasto, Uudenmaan ELY-virasto sekä Espoon ja Vantaan kaupungit. (Niiniö 2011.)

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportista tuli hyvin laaja 187-sivuinen kokonaisuus ja tehtäväni oli tiivistää raportin pääkohdat lyhyemmäksi raportiksi. Lyhyempi raportti tulee vanhusten avopalveluissa työskentelevien esimiesten ja avopalveluiden yhteistyökumppaneiden käyttöön. Opinnäytetyöni tavoite on kirjoittaa Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportista mahdollisimman käyttökelpoinen tiivistetty versio. Jotta osaisin poimia hankeraportista vain olennaisimmat ja käyttökelpoisimmat asiat, kysyin sähköpostihastattelujen avulla avopalveluiden esimiehiltä itseltään, mitkä heidän näkemyksensä ja toiveensa raportin tiivistetyn version suhteen ovat. He näkivät, että hankeraportin tiivistelmän käyttökohteita voisivat olla myös tiedottaminen (kuntalaiset, alan opiskelijat, sidosryhmät, verkostokumppanit), markkinointi (Vantaalla tehdään hyvää työtä) sekä perehdyttäminen (uudet työntekijät, esimiehet). Tiivistelmä voisi myös toimia kollegoille esimerkkiaineistona ja näin innostaa ja poikia ideoita muissa hankkeissa.

Työni on tiivistelmä Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportista ja sen tarkoitus on auttaa jatkamaan hankkeessa tehtyä kehitystyötä sekä osaltaan levittää hankkeessa saatuja hyviä tuloksia eteenpäin. Hankeraportin tiivistelmä tulee Vantaan avopalveluiden esimiesten käyttöön. Aluksi perehdyin aiheeseen teoreettisen ja tutkitun tiedon kautta ja seuloin julkaisuista työtäni parhaiten palvelevat käyttöni. Parhaimman taustatiedon antoivat viestinnän vallankäyttöä kuvaavat, semiotiikkaa ja diskursseja käsittelevät teokset: Kuneliuksen (2003) Viestinnän vallassa sekä Fiskin (2001) Merkkien kieli. Myös EU-projekteja kuvaavat ja niiden parissa toimivia ohjeistavat tekstit ja linkit olivat tarpeen (mm. www.eura2007.fi), jotta sain käsi-

tyksen siitä, mitä kaikkea Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen taustalla on, ja mitkä seikat ovat mahdollisesti vaikuttaneet hankkeen loppuraportin kirjoittamiseen. Halusin ikään kuin ”nähdä hankeraportin taakse”; sen lähtökohdat ja tavoitteet selkeämmin. Tästä syystä perehdyin erityisen tarkasti myös Lambertin ja Nuutisen (2010) toimittamaan teokseen: Hankekirjoittaminen, välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön.

Opinnäytetyöni kytkeytyy tekstin tulkinnan ja uudelleen tuottamisen ympärille. Hankeraportin analysointi ja sen pääkohtien löytäminen oli tärkein tehtäväni. Tässä analysointityössä viitekehysten antoivat haastattelun kautta saadut ehdotuksen ja toiveet sekä omat näkemykseni ja valintani työn edetessä. Tärkein osa opinnäytetyötäni on siis loppuraportin tiivistelmä, mutta tärkeää on myös muun raportoinnin kautta osoittaa, millä tavoin ja mitä metodeja käyttäen prosessini on edennyt ja millaisia valintoja ja päätelmiä olen matkan varrella tehnyt.

2 HANKERAPORTOINNIN TEORIAPOHJAA

Teoriaosuus alkaa hankeraportin merkitysten pohdinnalla ja teoriapohjani tähän kumpuaa viestinnän ja tiedotusopin kentältä. Kuneliuksen (2003) ja Fisksen (2001) näkemykset semiotiikasta, diskursseista ja ylipäätään viestinnän valta-asemista avaavat hyvin hankeraportoinnin ulottuvuuksia viestintätekona ja vallankäytön välineenä. Seuraavaksi käyn läpi hankekirjoittamisen hyviä käytäntöjä ja työvälineitä, joita avaa parhaiten Lambertin ja Vanhanen-Nuutisen (2010) toimittama hankekirjoittamisen ja opinnäytetyön kirjoittamisen kokoelmateos. Euroopan Unioni asettaa rahoittajana omat vaatimuksensa hankeraporttien sisällölle ja hankkeista tiedottamiselle. EU-vaatimuksia selvitän teoriaosuuden loppupuolella.

2.1 Hankeraportointi on viestintää

Hankeraportointi on viestintäteko. Hankeraportilla viestitään hankkeen sisällä ja hankkeesta ulospäin. Viestin välittämiseen tarvitaan viestittäjä, väline sekä lukija. Viestintätekoihin liittyy aina kysymys vallankäytöstä ja vallan jakautumisesta yhteiskunnassa. Kuka saa äänensä kuuluviin? Kenellä on mahdollisuus julkaista ajatuksiaan, näkemyksiään ja mielipiteitään? Valtaa käytetään jatkuvasti ja me kaikki osallistumme yhteiskunnallisen vallankäytön muotoihin: vallan käyttäjinä ja/tai kohteina. Valta uusiutuu ja uusinta itseään joka päivä ihmisten välisissä suhteissa. (Kunelius 2003: 221-222.) Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen raportin ovat kirjoittaneet henkilöt, jotka tällä areenalla nähdään niin vaikutusvaltaisina, että heille annetaan mahdollisuus tehdä tulkintoja, päätelmiä ja yhteenvetoja hankkeen sisällä tapahtuneista asioista. Nämä tulkinnat ja näkemykset siirtyvät lukijalle analysoitavaksi, mikäli hän käyttää samaa kulttuurista merkkijärjestelmää kuin kirjoittaja.

Opiskelijana saan käyttää valtaa raportin tiivistelmän suhteen. Tämä valta minulle tarjotaan sen kautta, että kuulun tiettyyn yhteisöön ja toimin tietyn roolin tarjoamissa rituaalisissa puitteissa (opinnäytetyötä tekevä sosiaalialan opiskelija). Olen kuitenkin samalla vallan käytön kohde: toimin tarkkaan rajatun roolin puitteissa ja teen mitä minulta odotetaan ja mitä käsketään. Olen samanaikaisesti subjekti sanan molemmissa merkityksissä: aloitteellisuuden keskus sekä alistettu olento. Ne ajatukset ja kyvyt, jotka koen omikseni opinnäytetyötä tehdessäni, ovat oikeastaan peräisin niistä ideologisista käytännöistä, joihin päivittäin osallistun muun muassa Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijana, naisena, kuluttajana ja äitinä. Toimintamme perustuu aina sellaisiin instituutioihin ja rooleihin, jotka ovat jo olemassa, edeltävät meitä ja rajaavat toimim-

taamme. (Kunelius 2003: 222.) Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä varten on olemassa valtakunnallisia ja ammattikorkeakoulukohtaisia ohjeistuksia (Friman 2010: 350). Näin ollen opinnäytetyöni muoto ja sisältö perustuvat erilaisten ohjeiden ja sääntöjen täyttämiseen.

Lukija luo tekstistä erilaisia merkityksiä, joihin tekstin kirjoittajalla on vain vähän valtaa. Jokainen lukija tulkitsee tekstiä omista lähtökohdistaan käsin ja antaa sille omanlaisiaan merkityksiä. Mitä yhtenäisempiä merkkijärjestelmiä ja koodeja käytämme, sitä enemmän tulkitsemallemme tekstille antamat merkitykset lähenevät toisiaan. (Fiske 2001: 60-62.) Sosiaalisella tasolla yhtäläisten merkitysten tuottaminen taas vahvistaa olemassa olevia yhteisösiteitä. Tämä osoittaa, että me, tekstin lukijat muodostamme yhteisön, että meillä on samat asenteet ympäröivää todellisuutta kohtaan ja samat sosiaaliset merkitykset. Näemme ja tulkitsemme asiat samalla tavalla. Tämä vahvistaa sekä yhteyttämme toisiin että käsitystämme oman maailmankuvamme oikeellisuudesta. (Fiske 2001: 34.)

Merkityksien antaminen kohtaamillemme asioille on yleisinhimillistä toimintaa ja erittäin tarpeellista, kun suunnistamme sosiaalisessa viidakossa. Merkityksistä luotu sosiaalinen todellisuus auttaa meitä hahmottamaan uusia asioita ja tekemään päätelmiä niiden luonteesta etukäteen. Kuitenkin eri ihmiset antavat eri kulttuureissa, ja saman kulttuurin sisälläkin, samoille ilmiöille, merkeille tai kulttuurituotteille erilaisia merkityksiä. Todellisuuden hahmottamisen ja tulkitsemisen tavan tulee kuitenkin olla riittävän yhtenäinen, jotta intersubjektivisuus eli yhteinen ymmärtäminen on ylipäätään mahdollista. (Eskola & Suoranta 2005: 45.) Merkitysten antaminen sosiaalisten koodien avulla estää meitä ikinä olemasta täysin objektiivisia tutkiessamme ja tulkitessamme ympäröivää todellisuutta. Olen siis opinnäytetyöni suhteen subjektiivinen toimija ja peilaan kaikkea työn edetessä kohtaamaani tietoa oman kokemus- ja arvomaailmani kautta. Tämä vaikuttaa väistämättä Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportin tiivistelmän sisältöön.

Viestintä voidaan jakaa siirtotoiminnaksi tai kulttuuriseksi yhteisyydeksi ja sosiaalisiksi suhteiksi. Mikäli viestintä luokitellaan siirroksi, katostaan, että viestijät ovat toisistaan irrallisia erillisiä yksilöitä - passiivisia kohteita. Viestintä tiedon siirtämisen välineenä tarkoittaa siis toisistaan erillisten yksilöiden yritystä ymmärtää toisiaan tai saada sanomansa sellaisenaan perille (Kunelius 2003: 153). Yhteisyysnäkökulma taas näkee viestijät yhteisöllisinä kulttuurisina olioina - aktiivisina toimijoita. Yhteisöllisyysnäkökulmassa päähuomio on yhteisissä koodeissa tai käytännöissä, joiden avulla viestit tulevat ymmärrettäviksi ja todellisuus tajuttavaksi. (Kunelius 2003: 250-251.) Semiootikot tutkivat viestinnän merkityksiä: viestintää tulkintana. Tällöin kyse on viestinnän yhteisöllisyyttä tuottavasta merkityksestä. Viestinnän tutkimuksen semiotiikan tieteenhaara

näkee siis ihmisen kulttuurioliona, joka oman kulttuurinsa kautta oppimiansa erilaisia merkkikieliä käyttäen tekee itseään ja suhdettaan muihin ihmisiin ja maailmaan ymmärrettäväksi. (Kunelius 2003: 153.)

Semiotiikan tulkinnalle antama yhteisöllinen merkitys on tärkeä. Vaikka viestintä olisi hyvin tuotettua, ei se aukea kaikille ja onnistu siirtämään tarkoituksenmukaisesti viestiä tai sisältöjä eteenpäin, mikäli viestin tuottajan ja vastaanottajan merkkikieli ja merkkien tulkitsemisen periaatteet eivät kohtaa. Merkkikieltä käytetään kulttuurisesti toistuvissa tilanteissa ja käytännöissä, eikä puhunta olekaan koskaan vapaata, vaan siihen kohdistuu monenlaisia sosiaalisia odotuksia ja paineita. Jonkun näkökulma pääsee puhunnan kautta aina muiden näkökulmien edelle, jonkun tahon diskurssi voittaa muut. Diskurssi on tiettyihin tilanteisiin liittyvä erityinen kielenkäyttötapa (Kunelius 2003: 223). ”Diskurssit määrittävät sen, mikä on totta tai mikä ymmärretään normaalina. Ne luovat sosiaalisen todellisuuden rajoja ja erotteluja ja siten vaikuttavat myös ihmisten toimintaan. Siksi ne viime kädessä myös luovat todellisuutta.” (Kunelius 2003: 225.) Diskurssit ovat historiallisia kielenkäyttötapoja. Ne käsittävät maailman tietystä näkökulmasta, rajaavat osallistujien puheoikeuksia sekä ohjaavat ihmisten toimintaa ja luovat sosiaalista todellisuutta määrittämällä sitä, mikä on totta. (Kunelius 2003: 228.)

Opinnäytetyöni, tiivistelmä hankeraportista, on representaation representaatio, esitys esityksestä (Kunelius 2003: 226). Vaikka pyrin olemaan uskollinen raportin rakenteelle ja haastattelujen kautta saamaan tietoa asianosaisten diskursseista tiivistelmän suhteen, tulee viesti muuttumaan kun se kulkee aivojeni kautta. Oman näkemykseni vaikuttavuutta tekstin lopputulokseen hillitsee kuitenkin avopalveluiden esimiehiltä haastattelun kautta saamani toiveet ja ehdotukset sekä ohjaavan opettajani näkökulmat ja mielipiteet tekstiä tarkastaessa. Pyrin olemaan mahdollisimman objektiivinen raportin lyhennelmää tehdessäni, mutta kirjoittajan ei ole mahdollista täysin poissulkea omaa subjektiivuttaan minkään tekstin kohdalla (Eskola & Suoranta 2005: 17-18).

Kirjoittaminen voi olla suoranaista sosiaalipolitiikkaa, mikä tekee kirjoittamisesta ideologista ja poliittiseen vaikuttamiseen pyrkivää. Julkinen sanominen ja kirjoittaminen noudattavat tiettyjä kulttuurisia perinteitä ja oikeuksia, jotka määrittelevät, kuka pääsee esille sanomaan tai kirjoittamaan. ”Sosiaali- ja terveysalalla vasta akateemisen jatkokoulutuksen katsotaan antavan riittävää ammatillista osaamista julkiseen sanomiseen ja kirjoittamiseen tieteellisestä ja luotettavasta näkökulmasta”. (Pikkarainen 2010, 183.)

Siihen millä tavalla lukija viestin purkaa vaikuttavat monet tekijät, kuten esimerkiksi taloudellinen asema, koulutus, sukupuoli, ikä, alakulttuuriset yhteisöt ja niiden identiteetit. Lukijoiden

tulkinnat tekstistä vaihtelevat myös sen mukaan, millaisessa tilanteessa he sen kuluttavat ja mihin he sitä käyttävät. (Kunelius 2003: 237.) Oletettavasti hankeraportin lukijakunta toimii saman diskurssin alla eli omaa lähes yhteneväisen kokemus- ja arvomaailman. Raportti jaettaneen hankkeen sisällä toimineille, yhteistyötahoille, hankkeen rahoittajille ja muille intressitahoille. Voi siis olla, että oma diskurssini onkin poikkeava muihin hankkeessa toimineisiin nähden. Jotta viesti ei muutu matkalla mahdollisesti muista tahoista eriävän diskurssini kautta, on tärkeää tavoittaa alkuhaastattelun kautta, mitä avopalvelun esimiehet raportilta odottavat.

Opinnäytetyön raporttini muotoa säätelevät enemmänkin koulutusjärjestelmästä ja opetustoiminnasta nousevat ehdot ja puitteet kuin työelämän kehittämistyön kohteesta nousevat haasteet. (Lambert 2010: 46.) Toisaalta hankeraportin tiivistelmä pyrkii olemaan aidosti työelämälähtöinen ja sellaisenaan työelämän edustajille käyttökelpoinen.

2.2 Hyvä hankeraportointi

Suomesta on syntynyt valtava hankealusta, jossa hankkeiden kautta syntyy innovaatioita, kehitetään työelämää, tuotteistetaan palveluita ja kansainvälistetään yrityksiä (Pikkarainen 2010, 172). Samaan aikaan ammattikorkeakoulun oleellisimmaksi tehtäväksi on muodostunut oppimisen ja tutkimuksen sekä työn ja koulutuksen rajojen ylittäminen (Friman 2010, 353). Työelämän ja ammattikorkeakoulun välinen yhteistyö on ammattikorkeakoulun olemassaolon kulmakivi. Hanketoiminta taas on ammattikorkeakoululle väylä edellä mainittujen tehtävien suorittamiseen. Ammattikorkeakoulu ylittää perinteisiä koulutuksen ja työelämän raja-aitoja, hallitsee yhteisesti työelämän kanssa tietoa, neuvottelee asioista, pyrkii yhdenvertaiseen ja pitkäkestoiseen toimintaan ja sen kehittämiseen työelämäkumppaneidensa kanssa. Jatkuvasti tiivistyvä yhteys työelämään ja uudenlaiset kumppanuudet toimijoiden kesken asettavat haasteita sille, millä tavalla ammattikorkeakoulun ja työelämän yhteisestä hanketyöstä raportoidaan ja kirjoitetaan. (Lumme 2010, 217-218.) Leinosen (2010) mukaan hanketoiminta on muotoutunut osaksi työelämää ja siirtynyt yhä enemmän ammattikorkeakoulun ja työelämän yhdessä suunnittelemaksi ja toteuttamaksi. Samalla hanketoimintaan tiiviisti liittyvällä kirjoittamisella edistetään yhdessä luodun uuden tiedon ja käytäntöjen käyttöönottoa ja leviämistä. Kirjoittaminen kehittää sekä työn alla olevia asioita että verkostomaisen työskentelyn käytäntöä, mikäli opettajat ja työelämän työntekijät ovat sitoutuneita ja motivoituneita yhdessä kehittämään asioita kirjoittamisen avulla. Hankkeiden merkitystä työyhteisöjen rakentajina ylipäättään ei voi väheksyä, koska hankkeet yhdistävät eri toimijoiden asiantuntijuutta ja kehittävät työelämäyhteistyötä. (Leinonen 2010, 207.)

Hankekirjoittaminen on tutkimus- ja kehittämishankkeessa tapahtuvaa, yhteiskehittelyyn perustuvaa pitkäjännitteistä kirjoittamisen suunnittelua ja monentyyppiseen keskusteluun osallistumista. Hankekirjoittamisen avulla on tarkoitus tukea kehittämisen jatkuvuutta sekä edistää hankkeen tulosten leviämistä ja kestävyyttä. Kirjoittamisen suunnittelu toteutetaan samanlaisessa yhteistyössä kuin kehittämistyötäkin tehdään eli yhdessä opettajien, opiskelijoiden ja työelämän hankekumppanien kesken. Yhteinen suunnittelu edistää eri hanketoimijoiden osallistumista tekstien tuottamiseen ja yhteiskirjoittamiseen. (Lambert & Vanhanen-Nuutinen 2010, 357.)

Ammattikorkeakoulu toteuttaa kehittämishankkeet yhteistyössä työelämän kanssa ja raportointi hankkeissa toteutetaan myös yhteistyössä. Hanketoiminta ja siitä raportointi on nykyään työelämälähtöistä (Vanhanen-Nuutinen 2010: 85). On alettu kiinnittää huomiota siihen mitä ja miten kirjoitetaan, mikä on kirjoittamisen kohderyhmä ja keiden vastuulle kirjoittaminen hankkeessa jää. Samalla ammattikorkeakouluissa on havahduttu miettimään, millä tavalla opinnäytetöissä ja kehittämishankkeissa tulisi kirjoittaa, jotta tekstit edistäisivät ammattikorkeakoulujen tehtävää alueen työelämän kehittämisessä. Kirjoittamisen tavoitteena hankkeissa sekä opinnäytetöissä on tuottaa tietoa työelämän, mutta myös koulutuksen kehittämiseen. Kehittämishankkeissa ja opinnäytetöissä työelämälähtöisyys näkyy kirjoittamisen osalta ammattikorkeakoulun ja työelämän yhteistyössä. Tämän yhteistyön tavoitteena on koulutuksen ja sen sisältöjen sekä työelämän käytäntöjen kehittäminen yhdessä toteutettujen tutkimus- ja kehittämishankkeiden avulla. Vaikka perinteisesti tutkimuksesta kirjoittaminen on suunnattu tutkijayhteisölle, pyritään työelämälähtöisessä tutkimus- ja kehittämistyössä kirjoittamaan myös niille tahoille ja heidän kanssaan, joiden työtä kehitetään. (Vanhanen-Nuutinen 2010, 85-86.)

Koska hankkeita käynnistyy ja päättyy jatkuvalla ja valtavalla volyymilla ei kirjoittaminen hankkeissa ole Lambertin (2010) mukaan päässyt kehittymään toivotulla tavalla. Työelämän ja ammattikorkeakoulut vallannut lyhytjännitteinen projektikulttuuri suosii hänen mukaansa tutkimus- ja kehitystoiminnan raportointia projektityön lähtökohdista ja projektiraporttien muodossa. Usein raporteissa on lineaarisesti kuvattu hankkeen suunnittelu, toteutus ja arviointi. Hankkeen metodologisten lähtökohtien yhteys hankkeen tulosten syntyyn tulisi Lambertin (2010) mukaan nostaa keskiöön hankeraporteissa. Tulisi myös ottaa kantaa siihen, mitä hankkeessa on ylipäättään ymmärretty tuloksella. (Lambert 2010: 14.) Kehittämishanketoiminnan ja kirjoittamisen välisessä kuilussa kirjoittaminen alkaa helposti mekanisoitua ja toistua rutiinina, esimerkiksi projektipäälliköiden tuottamina loppuraportteina. Riskinä tässä on Lambertin (2010) mukaan se, että loppuraportteja alkavat säädellä erityisesti juuri rahoittajan raportoinnille asettamat vaatimukset, jolloin tekstit noudattavat muodoltaan rahoittajan vaatimuksia ja kirjoittami-

sen merkitys hankkeessa toimintaa koossapitävänä voimavarana jää taka-alalle. (Lambert 2010: 27.)

Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehitys-, ja innovaatiotoimintaan (TKI-toiminta) on luonteeltaan soveltavaa tutkimusta tai uuden tiedon tuottamista (Ammattikorkeakoululaki 2003/351). Ammattikorkeakoulujen TKI-toimintaan liittyvän hanketoiminnan tarkoituksena on tarjota oman toiminta-alueen yrityksille niiden tarvitsemia materiaalisia ja immateriaalisia palveluita. Ammattikorkeakoulun kannalta on tavoitteena, että yrityksen tarvitseman palvelun tuottaminen tuo lisäarvoa opetukselle ja oppimiselle. (Friman 2010: 349). Hankkeet voivat olla projekti- tai opinäytetöitä, joihin opettajat, opiskelijat ja TKI-henkilöstö sekä työelämän edustajat osallistuvat eri tavoin. Hankkeiden dokumentointi tapahtuu väli- ja loppuraporttien kautta. Hankeraporttien tulee täyttää kaikkien hanketoimijoiden: ammattikorkeakoulun, rahoittajan sekä työelämäkumppanin, asettamat muodolliset vaatimukset. (Friman 2010: 349-350).

Hanketoiminnan tavoitteena on siis kehittää työelämää ja monipuolistaa oppimisen ja opettamisen muotoja ammattikorkeakoulun sisällä. Hanketoiminnan on oltava tasavertaista verkostotyötä, sen valmistelu-, päättämis-, ja juurruttamisvaiheelle tulee varata riittävästi aikaa ja näihin vaiheisiin tulisi liittyä läpi hankkeen monipuolinen keskustelukulttuuri, jotta hanke aidosti kehittäisi työelämää (Pikkarainen 2010: 174). Hankkeen konkreettisen hallinnoinnin ja sisällöllisen toteuttamisen ohella hankkeen viestintä ja viestintään liittyvä julkaisutoiminta vaativat hanketoimijoilta erityisosaamista. Parhaimmassa tapauksessa julkaisutoiminta määritellään yhdeksi hankkeen ydintoiminnoista, ja sille määritellään vastuuhenkilöt tai vastuuryhmät. Näille viestintän vastuuhenkilöille tulisi varata riittävästi aikaa kirjoittamiseen, työ- ja ideointikokouksiin, mahdolliseen käännöstyöhön ja tekstin editointiin. Usein hankkeissa kirjoitus- ja julkaisutoiminta kuitenkin jää yhden tai joidenkin toimijoiden tehtäväksi. Nämä toimijat tekevät sen ylimääräisenä työnään, jopa omalla ajallaan ja omilla intresseillään. Yleistä on, että tämä rooli lankeaa ammattikorkeakoulun opettaja-kehittäjälle. (Pikkarainen 2010: 174.)

2.3 Kirjoittaminen osana koulutusta ja työelämää

Kirjoittamisella ja tekstin tuottamisella on erovaihteluita koulutuksessa ja työelämässä. Koulussa tekstin nähdään olevan tuote ja tulos sinänsä. Teksti on usein myös suunnattu pienelle, rajatulle lukijakunnalle. Usein tekstit myös tuotetaan yksin ja niiden käyttö rajoittuu lyhyeen aikaan. Koulussa kirjoittaminen on kirjoittajaorientoitunutta eli keskittyy kirjoittajan tietoihin ja taitoihin. Työelämässä tekstillä on välineellinen tehtävä jonkin toiminnan suorittamiseksi. Työelämän tekstien lukijakunta voi olla hyvinkin laaja ja edustaa organisaation eri tasoja ja toimijoita.

Työssä kirjoittaminen on lukijaorientoitunutta (lukijaan vaikuttaminen) ja tekstit tuotetaan yhteistoiminnan ja yhteiskirjoittamisen kautta. Tekstit myös otetaan käyttöön välittömästi ja niitä käytetään joskus pitkiäkin aikoja. Työssä tekstien käyttöönotto edellyttää myös työyhteisön eri tahojen laaja-alaista hyväksyntää. (Vanhanen-Nuutinen 2010: 87.)

Kirjoittaminen on ammattikorkeakoulussa usein varsin näkymätöntä toimintaa, joka tulee näkyväksi useimmiten vasta valmiina julkaisuna (Lambert 2010: 33). Lambert (2010) ehdottaa kirjoittamisen näkyvyyden parantamiseksi kirjoitussuunnitelmaa, joka on hänen mielestään monipuolinen väline verkostohankkeiden hallinnassa. Kirjoitussuunnitelmaa voi käyttää verkostotoiminnan kirjoittamisen suunnitteluun, hankkeen etenemisen seurantaan ja arviointiin sekä tavoitteiden jäsentämiseen hankkeen koko toimintakauden ajan. Suunnitelman avulla voi etukäteen hahmottaa ja sopia, mitä kaikkea verkostohanke sisältää, miten toiminnasta viestitään sekä kuka vastaa tiedon kokoamisesta ja levittämisestä. (Lambert 2010: 110). Kirjoitussuunnitelma toimii Lambertin (2010) mukaan oivallisena työkaluna verkostotoiminnan kokonaisuuden suunnittelussa, hanketoiminnan resurssien jäsentämisessä ja arvioimisessa sekä hankkeen etenemisen seurannassa (Lambert 2010: 110-112).

Myös Töytäri-Nyrhisen (2010) mielestä kirjoitussuunnitelma on hyvä apuväline verkostohankkeessa syntyvien tekstien suunnitteluun ja toteuttamiseen. Kirjoitussuunnitelman avulla voidaan hänen mukaansa myös suunnitella hankkeessa tarvittavia resursseja ja tarkistaa niitä hankkeen edetessä. Suunnitelma auttaa myös aikataulun suunnittelussa ja siinä pysymisessä. Hankkeessa kirjoittamisen pitäisi Töytäri-Nyrhisen mielestä olla jatkuvaa, koko ajan toteutuvaa toimintaa eikä vasta hankkeen päätyttyä julkistettavaa raportointitekstiä toteutuneesta toiminnasta ja saavutetuista tuloksista. Hyvässä hankkeessa kirjoittaminen etenee koko hankkeen toimintaajan, alusta loppuun asti ja kirjoitussuunnitelma auttaa hänen mukaansa jäsentämään, suunnittelemaan, resursoimaan ja arvioimaan hanketta. (Töytäri-Nyrhinen 2010, 115-116.) Hankekirjoittamisen tavoitteena on tuoda kaikessa hankkeen toiminnassa ja ennen kaikkea hankkeeseen liittyvässä kirjoittamisessa ja julkaisemisessa moniäänisyys esiin. Kirjoittamisessa eri tahojen vuoropuhelu on tärkeää ja sen tavoitteena on dialogisuuden aikaansaaminen. Tällöin kirjoittaminen on hankeyhteisön yhteistä ääntä, eikä yksittäisen työntekijän yksityistä ajattelua. (Leinonen 2010: 191.)

Työelämäläheinen kirjoittaminen on mahdollista, mikäli koko hanke kaikkine vaiheineen toteutuu yhteistoiminnallisesti. Keskustelut ovat tasavertaisia, kehittämisen kohteet hankkeessa ovat kaikille osapuolille kiinnostavia ja läheisiä sekä käytettävät käsitteet hankkeen kaikille eri toimijoille ymmärrettäviä ja yhteisesti sovittuja. Yhteistoiminnallisessa hankeprosessissa työelämä-

kumppanit voivat kirjoittaa, lukea ja kommentoida muiden luonnoksia, ymmärtää aidosti niiden taustaa ja samalla muokata niitä. Kirjoittamisesta muodostuu sosiaalista toimintaa työelämän kehittämisen ja kehittymisen rinnalla, eikä tuotetusta tekstistä tule liian etäistä hankkeen toimintaan nähden. (Pikkarainen 2010, 181.)

Pikkaraisen (2010) mukaan yhteistoiminnallista ja työelämäläheistä kirjoittamista voidaan tarkastella kirjoittamiseen liittyvän osaamisen eli (taidon), hanketoimijoiden positioiden (vallan ja vaikuttamisen) ja sekä kirjoittamisen hyötyjen näkökulmasta (Pikkarainen 2010: 182). Näin ollen kirjoittaminen ja siihen oleellisesti liittyvä julkaisutoiminta ovat eräs asiantuntijuusrooliin liitetty taito. Hanketyössä julkaiseminen ei silti tarkoita sitä, että kirjoittajat ovat välttämättä samoja henkilöitä kuin rahoitushakemuksen tai hankeraporttien kirjoittajat. Kirjoittamisen ymmärtäminen ainoastaan luovana ja älyllisenä toimintana tai akateemisenä taitona luokittelee hanketoimijat eri kategorioihin. Kirjoittaminen taitona korostaa oikeaoppisia lauseita ja virikkeitä sekä kielen virheettömyyttä, jolloin päähuomion saa valmis lopputulos eikä kirjoittamisen luova prosessi. Luova prosessi sen sijaan korostaa kirjoittamisen prosessimaista kehitystä, jossa kaikilla hankkeen toimijoilla on mahdollisuus päästä vaikuttamaan julkaistavaan tekstiin. Työelämäläheisessä ja yhteistoiminnallisessa kirjoittamisessa voi huomaamatta käydä niin, että luovassa prosessikirjoittamisen vaiheessa kaikki hankkeen toimijat ovat yhdenvertaisia, mutta viimeisessä vaiheessa hankkeen vahvin toimija päättää kirjoittamisen genren ja sisällön ja tiivistää yhdessä tuotetun materiaalin muodolliseksi, perinteiseksi tekstiksi. Tämä voi johtua julkaisuaikatauluisista, jolloin kaikki hankkeen osapuolet eivät kykene tuottamaan tekstiä samanaikaisesti tai tarvittavalla aikataululla. Julkinen tai julkaistu kirjoittaminen saattaa muodostua jopa lukeneisuuden kuvaukseksi, jolloin lukeneisuutta todennetaan esimerkiksi monipuolisina lähdemerkintöinä ja lähdeluetteloina, joihin kirjoittaja on perehtynyt kirjoittamisprosessin aikana. Hankkeen työelämäkumppanin rooliksi jää väistämättä lukijan osa, jos julkaisemisen ehdot ovat tiukasti tieteellisiä. (Pikkarainen 2010: 182-183.) ”Hankekirjoittaminen yhteistyönä vaatii selkeää työnjakoa sanojien, kirjoittajien ja lukijoiden kesken, sekä yhdenvertaista oikeutta ja arvoa olla näissä rooleissa” (Pikkarainen 2010: 183).

Tieteellisen kirjoittamisen perinne korostaa tutkimuksellisesti tuotettua uutta tietoa, subjektiivisen minän häivyttämistä ja oman sanomisen (johtopäätösten) liittämistä hyväksytyyn, tiedealakohtaiseen voimassa olevaan paradigmaan. Sosiaali- ja terveysalan hankekirjoittaminen tarkoittaa useimmiten sitä, että konkreettisesti kuvataan hankeprosessin kulku ja hyöty hanketoimijoille ja rahoittajille. Suppeimmillaan on siis kyse hankkeen loppuraportin kirjoittamista rahoittajalle. Hankkeen konkreettiset tulokset voidaan myös liittää laajempaan yhteiskunnalli-

seen kontekstiin, jonka yhteydessä hanketulokset saavat merkityksensä ja arvonsa esimerkiksi oman alan lehtiartikkelina. (Pikkarainen 2010: 183-184.)

Hankkeiden rahoittajat vaativat nykyisin hankekumppaneilta julkaisusuunnitelmaa, jossa erilaiset julkaisumuodot ovat yhdenvertaisessa asemassa. Parhaimmillaan yhteistoiminnallinen kirjoittamisprosessi tuottaa myös hankkeen sisäistä arviointia, kun eri toimijat tuottavat tekstejä. Tällöin näkökulmia perustellaan, hankkeessa tehtyjä valintoja analysoidaan ja toimenpiteitä arvioidaan. Yhteistoiminnallisessa kirjoittamisessa voidaan kirjoittamisen muotoon vaikuttaa suoraan: Mikä on ymmärrettävää, selkeää ja oleellista työelämän näkökulmasta? Millä julkaisuareenalla hankkeen tulokset ovat parhaiten levitettävissä? Onko tulosten levittäminen edes kaikkien hanketoimijoiden intressien mukaista? Onko eri hanketoimijoille julkaiseminen loppujen lopuksi tarkoituksenmukaista? Onko sovittava julkaisemisen säännöistä jo laadittaessa hankkeen rahoitushakemusta ja määriteltäessä kehittämisen kohdetta? (Pikkarainen 2010: 184.) Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportin tiivistelmä on selkeästi työelämälähtöinen ja sen tarkoitus on tuoda käytännön tietoa työelämän edustajien käyttöön, heidän lähtökohdistaan ja toiveistaan käsin.

Hanketulosten näivettymisen syinä ovat heikosti valmisteltu, toteutettu ja resursoitu tiedottaminen, hankeverkoston lyhytjänteinen ja ristiriitainen yhteistoiminta tai hankkeen toimijoiden nopea suuntautuminen uusien hankkeiden valmisteluun edellisen hankkeen lopussa (Pikkarainen 2010: 185.) Sosiaali- ja terveysalan hanke- ja kehittämistyö tuottaa parhaimmillaan työssä mukana oleville organisaatioille ja yrityksille markkina- ja imagoarvoa, heidän asiakkailleen hyvinvointia laadukkaina palveluina sekä työntekijöilleen uutta osaamista ja parempaa työmotivaatiota. Tulosten julkaisemisesta on hyötyä ennen kaikkea muille alan vastaaville toimijoille omien toimintakäytäntöjensä kehittämisessä. ”Tehokkaasti toteutettu ja monipuolisesti julkaistu yhteistoiminnallinen hanketyö on positiivinen signaali niin rahoittajalle kuin toimijaverkostolle uusia hankerahoituksia haettaessa.” (Pikkarainen 2010, 186.) Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeessa tiedottamiseen on panostettu muun muassa tekemällä arviointisuunnitelma ja tiedotussuunnitelma sekä kokoamalla puolivuositain projektiraportit hankkeesta. Myös hankkeen loppuraportti ja siitä tehty tiivistelmä edesauttavat hankkeessa tehdyn hyvän työn tiedottamisessa eteenpäin.

2.4 EU-vaatimukset hankeraportoinnille

Hankkeiden määrä on kasvanut Suomessa voimakkaasti ja kasvu on ollut nähtävissä myös sosiaali- ja terveysalalla. Sosiaali- ja terveysalan hankkeet ovat ajallisesti, sisällöllisesti ja rahoitukselli-

sesti hyvin erilaisia. Tämän seurauksena myös niiden näkyvyys julkisuudessa ja vaikuttavuus arjessa vaihtelevat. EU-rahoitukset jaksottavat hanketoiminnan pitkiksi, jopa seitsemän vuoden sykleiksi. Toisaalta taas sosiaali- ja terveysalan tyypillisissä hankkeissa rahoitukset ovat vuosittain haettavissa, kuten esimerkiksi terveyden edistämisen määrärahoilla ja RAY:n rahoituksen kautta toteutettavissa hankkeissa. (Pikkarainen 2010: 172-173.)

Hankesuunnitelma on tehtävä rahoittajan esittämällä tavalla, jolloin yhdessä työelämän edustajien ja opettaja-kehittäjän kanssa käynnistynyt keskustelu hankkeen alkuperäisestä ydinteemasta voi joutua sivuraiteille. Jos näin käy, kaikki hankkeen toimijat eivät välttämättä enää tunnista hankesuunnitelmasta omia intressejään tai he voivat kokea tulleensa jopa huijatuiksi. (Pikkarainen 2010: 178.) Jo hankkeen alkuvaiheessa on siksi hyvä yhdessä sopia hankkeen aikaisesta tulosten jakamisesta ja hyödyntämisestä kaikkien toimijoiden osalta. Näin hankkeen myötä syntyvä innostus ja tulosten nopea soveltaminen voidaan siirtää työnteon arkeen mahdollisimman kattavasti ja reippaasti. (Pikkarainen 2010: 180.) EU-hankkeiden suhteen tilanne on sekä haastava että helppo. Lohdullista on se, että arvailulle ei jää tilaa: niin yksityiskohtaisesti on hankeraportointi esimerkiksi EURA2007 -rahastojen hallintajärjestelmän kautta ohjeistettu (www.eura2007.fi). Ja aina voi kysyä lisätietoa vaikkapa ELY-keskuksista.

EU-raportoinnin ja hankkeiden seurannan kannalta on olennaista, että jokainen hankkeen vastuhenkilö/projektipäällikkö pitää EU-hankemappia, johon kerätään kaikki hanketta koskevat keskeiset asiakirjat. Rahoittajaviranomaiselle on toimitettava vastaavansisältöinen asiakirjamappi viimeisen rahoitushakemuksen yhteydessä. Hankkeen asiakirjoista saadut tiedot ovat ELY-keskuksen ja hallinto- ja todentamisviranomaisten käytössä seurantaan varten. Hakija on pyydettyä velvollinen antamaan myös EU-ohjelman virallisen arvioitsijan tarvitsemat tiedot. (www.ymparisto.fi)

Hyvä hankeraportti on hyvän EU-projektin edellytys. EU-projektin toteuttamiseen liittyy paljon määrämuotoista dokumentointia eli seurantaan. Hankkeiden toteuttamista säätelevät säännökset ja määräykset ovat samat kaikille EU:n osarahoittamien hankkeiden toteuttajatahoille. Ne ovat rahoituksen myöntämisen ehtoja, joista selviää parhaiten tekemällä niin kuin rahoittaja ohjeistaa. (Länsi-Suomen lääninhallitus 2005: 6,).

Hyvä EU-hanke on arvokas koko ohjelma-alueelle sekä kohderyhmälle ja toteuttajalle. Parhaimmillaan hyvä hanke:

- Lisää alueen vetovoimaa, kilpailukykyä ja osaamista
- Luo pohjaa uusien työpaikkojen ja yritysten syntymiselle

- Edistää teknologiaa
- Lisää yhteistyötä
- On levittämiskelpoinen ja laajasti hyödynnettävissä
- Vaikuttaa positiivisesti ympäristöön ja tasa-arvon kehittymiseen
- Tekee tunnetuksi projektitoimia ja toimijoita
- Rakentaa osaltaan toteuttajaorganisaation profiilia.

(Länsi-Suomen lääninhallitus 2005: 6.)

Hankkeen vaikuttavuuden kannalta keskeiset toimenpiteet hankkeen toimijoille ovat: tulosten dokumentointi sekä tulosten ja toiminnan arviointi, tulosten levittäminen sekä sitä kautta tulosten käyttö uuteen kehittämiseen (Länsi-Suomen lääninhallitus 2005: 29).

EU-tukea saavista hankkeista tulee tiedottaa komission asetuksen (EY) N:o 1828/2006 mukaisesti. Hankkeesta tiedottaminen on tuen saajan vastuulla. Hankkeen tiedotteessa on aina mainittava EU:n osallistuminen. Suositeltavaa on myös mainita tuen myöntäjä. Tiedottamisen suunnitelmallista totuttamista varten on syytä laatia hankekohtainen viestintäsuunnitelma. EU-lipun ja Vipuvoimaa EU:lta -tunnuksen käyttö on pakollista kaikessa tuotetussa sähköisessä ja kirjallisessa viestintämateriaalissa. EU-lipun yhteyteen on laitettava teksti ”Euroopan unioni” sekä ”Euroopan aluekehitysrahasto”. Tiedotusaineisto tulee arkistoida muun hankemateriaalin yhteyteen, jotta velvoitteiden täytyminen voidaan myöhemmin todentaa. (www.ymparisto.fi.)

EU:n hanketoiminnan ja tulosten esittely on tärkeää kansalaisten tiedonsaannin sekä toiminnan läpinäkyvyyden varmistamiseksi. Kaikista Alueellisen kilpailukyvyn ja työllisyystavoitteen ohjelmien Euroopan aluekehitysrahastosta ja Euroopan sosiaalirahastosta rahoitetuista hankkeista julkaistaan perustiedot EURA2007 -tietojärjestelmän avulla osoitteessa www.rakennerahastot.fi. Näin on myös Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen osalta, sillä hankkeen ja sen lopuraportin ovat rahoittaneet Euroopan sosiaalirahasto, Etelä-Suomen Ely-keskus sekä Espoon ja Vantaan kunnat (Niiniö & Toikko, 2011:4).

Hyvän hankkeen tai käytännön määrittelyssä on sovittu, että sillä ei tarkoiteta ”pelkästään hyvää hanketta”, vaan siihen täytyy liittyä käytäntö, toimintamalli, mallinnettavuus tai muu sellainen ominaisuus, jota voidaan hyödyntää muissakin hankkeissa. Käytännössä hyvien käytäntöjen tai hankkeiden esille nostaminen vaatii käytänteen tai hankkeen esittäjiltä hyvää asiantuntemusta ja erittelykykyä. Hankkeessa sisäisen tiedottamisen apuna ja ohjeena projektin kuluessa toimii hyvin projektikäsikirja. Sellainen kannattaa koota, mikäli organisaatio toteuttaa useita hankkeita. Kyseessä on projektitoiminnan pelisäännöt koottuna kirjalliseen, helposti jaeltavaan

muotoon. Käsikirja kertoo, miten organisaatiossa hankkeita suunnitellaan, haetaan ja hallinnoidaan omaa tehtäväkenttää ja profiilia vahvistaen. Näin organisaation jokaisella projektin toimijalla on samat tiedot ja käytännöt sekä selkeä tehtävän kuvaus. (Länsi-Suomen lääninhallitus 2009: 14.)

3 LOPPURAPORTIN TEKSTI TIIVISTELMÄKSI

Opinnäytetyöni on etnografinen ja lähtee liikkeelle viestinnän teoriasta sekä hankekirjoittamisen käytänteistä. Työni tavoite on tuottaa käyttökelpoinen tiivistelmä Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportista työelämäedustajien tarpeisiin. Aineistonani on Muutosvoimaa vanhustyön osaamisen -hankkeen loppuraportti sekä sähköpostikyselyn kautta saamani aineisto. Sähköpostikyselyllä sain tietoa siitä, millaisia odotuksia ja toiveita vanhusten avopalveluiden esimiehillä on hankeraportin tiivistelmän suhteen. Työn tekemisen aikana empiirinen aineisto ja teoria ovat vuoropuhelussa keskenään: tällöin se todellisuus, jota haastattelujen kautta saamani aineisto edustaa, sekä työn tekemiseen liittyvä teoria edellyttävät toisiaan (Puuronen 2007: 116).

Lainaan opinnäytetyötäni varten työmenetelmiä humanistisen tiedeperinnön puolelta, vaikkaalani sosiaaliala onkin. Tämä siksi, että tulkitsemisen opinnäytetyössäni tekstiä ja juuri tekstin tulkitsemiseen parhaat lähtökohdat löytyvät humanistisista tieteistä. (Lähdesmäki ym. 2011.) Opinnäytetyössä tutkimusmetodini on tapaustutkimus, aineistonani valmis hankeraportti sekä siihen liittyvä sähköpostikysely. Teen siis laadullista tutkimusta. Lähestymistapani aineistoon on hermeneuttinen, eli pyrin tekemään aineistosta tulkintoja (Lähdesmäki ym. 2011) ja tuottamaan sen pohjalta käyttökelpoisen tiivistelmän.

Aineistona käytän valmista dokumenttia, joka on hankkeessa käytetyn aineiston avulla luotu lopputulos eli hankeraportti. Toisen aineiston muodostaa se, että sähköpostikyselyn avulla saan tietoa siitä, mihin suuntaan Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportin lyhyempää työversiota tulee viedä. Lyhyemmän raportin muoto ei siis ole ainoastaan oman tulkintani varassa. Sähköpostikyselyn muotona uskon asiantuntijahaastattelun mallin nostavan eniten tärkeää tietoa esiin. Kyselystä tulee puolistrukturoitu. Kyselyn tuottamaa aineistoa analysoin sisällön erittelyn ja analyysin kautta. Aloitan teemoittelulla ja pyrin tavoittamaan vastausaineistosta nousevia keskeisiä aihepiirejä eli teemoja (Lähdesmäki ym. 2011). Tutkimuksessani kyselyyn vastaavat henkilöt eivät ole tutkimukseni kohteita vaan tiedon antajia ja subjekteja, tutkimuksen osallisia. Heidän hallussaan on tutkimuksessa tarvittavan tiedon perusaineokset. (Pohjola 2007: 19.)

Tutkimuksen teoriapohja viestinnän tutkimuksen kentältä on teoreettista viitekehystä, joka ohjaa tiedonhankintaa eli tässä kyselyn tekemistä ja viime kädessä lyhennetyin version muokkausta.

Kyselyn toteutin sähköpostitse, vastausten saapumisen jälkeen tein niistä yhteenvedot ja tein tavoitelistauksen hankeraportin tiivistelmää varten tekemälleni työlle. Lähetin koontini pohjalta tekemäni tavoitelistauksen arviointikierrokselle avopalveluiden esimiehille ja aloitin työn.

3.1 Tarvekartoitus sähköpostikyselynä

Tiivistelmää varten selvitin sähköpostitse avovanhustenhuollon esimiesten käsityksiä siitä, millainen hankeraportin tiivistelmä auttaa Vantaan vanhusten avopalvelujen työntekijöitä jatkaamaan hankkeessa aloitettua kehittämistyötä. Kysymykset hankeraportin tiivistelmän kohderyhmälle olivat:

- Mikä mielestäsi on Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen parasta antia?
- Tuoko hankeraportti mielestäsi hankkeen kehittämisalueet hyvin esiin?
- Mitä sellaista hankeraportissa on, minkä ehdottomasti haluat myös tiivistelmästä löytävän?
- Onko hankeraportin rakenteessa, sisällössä tai sanamuodoissa mielestäsi jotain sellaista, mitä tiivistelmässä ei saisi olla?
- Mikä olisi mielestäsi sopiva pituus hankeraportin tiivistelmälle?
 - a) 30-50 sivua
 - b) 51-69 sivua
 - c) enemmän kuin 70 sivua
 - d) jokin muu sivumäärä. Mikä?
- Missä tilanteissa tai minkälaisessa kehittämistyössä aiot käyttää hankeraportin tiivistelmää?
- Voisiko mielestäsi hankeraportin tiivistelmästä olla hyötyä muille, hankkeen ulkopuolisille alan toimijoille, omien toimintakäytäntöjensä kehittämisessä?
- Toiveesi hankeraportin tiivistelmän suhteen?

Vastauksia analysoidessani lähdin liikkeelle fenomenologisen tulkintamenetelmän ajatuksesta, että yksityistapaus on esimerkki yleisestä (Eskola & Suoranta 1998, 147). Kyselyn saaneista yhdeksästätoista henkilöstä vastauksensa minulle lähetti vain kolme henkilöä. Pidän näitä tapauksia esimerkkinä yleisestä ja oletan, että muutkin kyselyn saaneet henkilöt olisivat vastanneet samalla tavalla näiden kolmen kanssa.

3.2 Sähköpostikyselyn tulokset

Vastaajat olivat sitä mieltä, että Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportti tuo hankkeen keskeiset kehittämiskohteet hyvin esiin, etenkin jos jaksaa kahlata pitkän tekstin ajatuksella läpi. Hankkeen parhaimpana antina vastaajat pitivät verkostoitumista, kuntalaisten ja asiakkaiden ottamista alusta alkaen kehittämistyöhön mukaan, alueellisen työn esiinnousua palveluiden keskittämisen rinnalla, KIVAT- ja KUVAT -prosesseja kotihoidon puolella, kehittämistyön aloittamista hankkeen tiimoilta (työtä helpompi jatkaa tulevaisuudessa) sekä Vantaan kaupungin, Laurea ja Aalto-yliopiston kehittämissyhteistyön syntymistä.

Hankkeen loppuraportista on vastaajien mielestä ehdottomasti nostettava myös tiivistelmässä esiin kaikkien hankkeiden perustavoitteet ja tulokset lyhyesti, toiminta- ja työkuulttuurin sekä verkostotyöskentelyn kehittyminen hankkeen myötä, verkostotyöskentelyn ja verkostotyöpajojen merkitys hankkeen ja kehitystyön onnistumiselle, Kotihoito uudistuu -osahankkeen monimuotoisuus, kehittämissyhteistyö Vantaan kaupungin, Laurea-ammattikorkeakoulun ja Aalto-yliopiston kesken sekä asiakkaiden, kuntalaisten ja opiskelijoiden mukanaolo hankkeessa.

Vastaajat pitivät hankeraporttia onnistuneena, eikä siinä ole mitään sellaista, mitä tiivistelmässä ei saisi olla. Tiivistelmän etuna vastaajat näkevät sen, että tiivistelmän kirjoittaa yksi henkilö, joten hankeraportissa esiintyvä erikielisyys näin todennäköisesti poistuu. Tiivistelmän tulee vastaajien mielestä olla selkokieltä, ei ammatti- tai virkakieltä. Tiivistelmän toivotaan myös poikkeavan lay outiltaan perinteisestä hankeraportista: se saisi sisältää reunatiivistelmiä, kuvia sekä kaavioita ja olla kirjoitettu vaikkapa aikakauslehtityyliin.

Sopivana pituutena tiivistelmälle vastaajat pitävät 20-30 sivua, sivumäärä voisi olla jopa tätä pienempi. Hankeraportin tiivistelmän käyttökohteita ovat vastaajien mielestä tiedottaminen (kuntalaiset, alan opiskelijat, sidosryhmät, verkostokumppanit), markkinointi (Vantaalla tehdään hyvää työtä) sekä perehdyttäminen (uudet työntekijät, esimiehet). Tiivistelmä voi toimia kollegoille esimerkkiaineistona ja näin innostaa ja poikia ideoita muissa hankkeissa.

Vastaajat näkevät tiivistelmästä olevan hyötyä kehittämistyössä myös hankkeen ulkopuolisille alan toimijoille, erityisesti verkostotyöskentelyn osalta. Tiivistelmä voi toimia väylänä hankeraportin luo, josta saa kattavammat tiedot Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen prosesseista.

Muita toiveita hankeraportin tiivistelmän suhteen vastaajilla on seuraavanlaisia: tavanomaisuus pois - tiivistelmästä rohkean iloinen ja heloposti lähestyttävä, tarkoitus muuttaa mahdollista mielikuvaa vanhustyöstä ankeana ja harmaana!, Lay outissa erillisiä kuvia tai vaikkapa puhekuplia, joissa kuuluu hankkeessa mukana olleiden ääni, tekstin oheen sisällön omaksumista nopeutavia kuvia ja taulukoita, jos eivät vie liikaa tilaa. Toisaalta vastaajat toivovat, että tiivistelmä on todellakin tiivis ja sisältää vain ydinasiat.

3.3 Tekstin työstäminen vastausten tulosten pohjalta

Lähdin työskentelemään hankeraportin tekstin parissa niin, että ensin tein tiivistelmän rungon vastaajien toiveiden pohjalta. Eli tein tiivistelmän alkuun hankkeesta kokonaisuutena lyhyen koonnin. Jatkotarkastelussa annoin erityispainoarvon verkostotyöskentelylle, kehittämistyön jalkauttamiselle ruohonjuuritasolle (asiakkaat/kuntalaiset/opiskelijat mukaan) sekä Laurea-ammattikorkeakoulun + Vantaan kaupungin ja Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun kehittämissyhteistyölle. Kuitenkin niin, että hankkeen kaikki osat ovat tasapainossa keskenään, eikä mikään osaprojekti nouse muita näkyvämmiin esiin.

Kirjoitin vastaajien toiveiden perusteella tiivistelmän tekstin kansantajuisen muotoon virkamieskieltä välttämällä. Pyrin pitämään mielessä tekstille tarkoitetun laajan ja monimuotoisen lukijakunnan. Alkuun arvioin tiivistelmän pituudeksi 20-30 A4-liuskaa, mutta näin tiiviiseen muotoon en saanut sitä kirjoitettua. Tekstin valmistuttua aloin hioa tiivistelmän ulkoasua raikkaammaksi ja sisältöä helpommin omaksuttavaksi alkuperäisestä raportista löytyvien taulukoiden ja havaintokuvien avulla.

4 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tavoite oli tehdä Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen loppuraportista kansantajuinen tiivistelmä, josta selviää hankkeesta tehty hyvä työ ja jonka sisältö on ymmärrettävää myös ilman erityistä perehtyneisyyttä sosiaalialaan. Tiivistelmälle on tilausta myös sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa ja se voi toimia kaikille asiasta kiinnostuville väylänä alkuperäisen hankeraportin luo. Tein selvitystyön ja kirjoitin tiivistelmän tekstin yksin, mutta koska minulla oli aineistona valmis loppuraportti ja peilasin tekstiäni kohderyhmän toiveisiin, pidän oman subjektiivisuuteni vaikutusta tiivistelmän lopputulokseen kohtuullisen vähäisenä. Toki teksti on voinut paikoin muuttua, kun olen nostanut vain osan hankeraportin tekstistä tiivistelmään mukaan ja tiivistelmässä mukana oleva teksti on kulkenut läpi oman ajatus- ja kirjoitus-

prosessini. Mutta teksti on alun perin muiden kirjoittamaa ja tiivistelmä noudattaa pääpiirteissään hankkeen loppuraportin muotoa

Työn tekemisen prosessi pohjautui työelämäedustajien tiivistelmän suhteen esittämiin toiveisiin ja tarpeisiin. Työelämäedustajien toiveet hankeraportin tiivistelmälle olivat seuraavanlaisia: tavanomaisuus pois - tiivistelmästä rohkean iloinen ja helposti lähestyttävä, tarkoitus myös tiivistelmän avulla muuttaa mahdollista mielikuvaa vanhustyöstä ankeana ja harmaana!, ulkoasussa erillisiä kuvia tai vaikkapa puhekuplia, joissa kuuluu hankkeessa mukana olleiden ääni, tekstin ohien sisällön omaksumista nopeuttavia kuvia ja taulukoita, jos eivät vie liikaa tilaa. Toisaalta vastaajat toivoivat, että tiivistelmä olisi todellakin tiivis ja sisältäisi vain ydinasiat. Vastaajat näkivät, että tiivistelmästä voisi olla hyötyä kehittämistyössä myös hankkeen ulkopuolisille alan toimijoille, erityisesti verkostotyöskentelyn osalta. Tiivistelmä voi myös toimia väylänä hankeraportin luo, josta saa kattavammat tiedot Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen prosesseista. Mahdollisiksi käyttökohteiksi hankeraportin tiivistelmälle he esittivät seuraavia: tiedottaminen (kuntalaiset, alan opiskelijat, sidosryhmät, verkostokumppanit), markkinointi (Vantaalla tehdään hyvää työtä) sekä perehdyttäminen (uudet työntekijät, esimiehet). Tiivistelmä voisi myös toimia kollegoille esimerkkiaineistona ja näin innostaa hanketoimintaan ja poikia ideoita muissa hankkeissa. Tiivistelmän pituudeksi kyselyyni vastanneet työelämäedustajat ehdottivat 20-30 sivua tai lyhyempi.

Tiivistelmästä tuli vastaajien toiveita pidempi (47 sivua). Alkuperäinen hankeraportti on niin valtavan laaja kokonaisuus (187 sivua), ettei sen tiivistäminen alle kolmeenkymmeneen sivuun olisi ollut toimivasti mahdollista. Mikäli tiivistelmäteksti olisi ollut oleellisesti nykyistä lyhyempi, ei kaikkea hankkeessa tehtyä työtä olisi saanut mukaan tekstiin. Toisaalta, jos kaikki olisi mahdollistettu ”20-30 sivua tai lyhyempi” -toiveen mukaisesti sivumääriin, olisi tiivistelmä luettelomainen maininta hankkeen toiminnoista, eikä siitä olisi tullut itsenäinen, hankkeen eri toimijat ja toiminnot esittelevä tiivistelmä. Liian lyhyt tiivistelmä ei olisi onnistuneesti kattanut koko hanketta ja tiivistelmän lukija ei olisi saanut kaikkea merkittävää tietoa hankkeesta. Näkisin, että tällaisenaan tiivistelmästä todella löytyvät kaikki Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen ydinasiat. Tästä versiosta olisi jatkossa mahdollista työstää kevyempi, iloinen, värikäs ja helposti lähestyttävä esite. Työmäärä tähän pisteeseen pääsemiseksi on ollut ennakoitua suurempi - niin valtavan moninainen ja monipuolinen hanke ja loppuraportti on kyseessä. Mahdollisten käyttökohteiden suhteen jään mielenkiinnolla odottamaan, miten tiivistelmäni otetaan vastaan ja millä tasolla se täyttää sille asetut toiveet ja vaatimukset. Onko tiivistelmästä aidosti hyötyä Vantaan avopalveluiden esimiesten työn arjessa ja voiko sitä hyödyntää muuallakin.

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa työelämää hyödyttävää tietoa tai osaamista yhteistyössä työelämän edustajien kanssa. Opiskelijalle on motivoivaa tehdä opinnäytetyötä jolle on tilausta omalla alalla ja käyttöä myös oman ammattikorkeakoulun ulkopuolella. Itse pääsin mukaan sellaisen hankkeen jälkimmäisiin, jossa Laurea-ammattikorkeakoulu oli ollut mukana vahvana toimijana. Hanke toimi yhteistyössä työelämän kanssa ja hankkeessa mukana oli kuntien johtoa, kuntien ja yksityisen sektorin kehittäjiä, Laurea-ammattikorkeakoulun yliopettajia, lehtoreita, opiskelijoita ja opiskelija-assistentteja sekä Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun tutkijoita ja kehittäjiä. Toivon, että opinnäytetyöni hyödyttäisi hankkeen toimijoita niin, että tieto hankkeesta tehdystä hyvästä työstä tavoittaisi laajemman lukijakunnan loppuraportin tiivistelmän avulla ja houkuttaisi heidät hakemaan lisätietoa hankkeesta loppuraportista ja internetsivuilta.

5 MUUTOSVOIMAA VANHUSTYÖN OSAAMISEEN - HANKKEEN LOPPURAPORTIN TIIVISTELMÄ

MUUTOSVOIMAA
VANHUSTYÖN
OSAAMISEEN

- HANKKEEN LOPPURAPORTIN TIIVISTELMÄ

Hanna Puikkonen (toim.)

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	29
1.1 Hankkeen lähtökohtana kokonaisvaltainen kehittäminen	30
1 VANTAA.....	32
1.1 YHTEINEN VASTUU HYVÄSTÄ VANHUUDESTA	32
1.1.1 VIKSU.....	32
1.1.2 Seniori-info.....	33
1.1.3 Senioriosaajatoiminta	34
1.2 GERO -HANKE, PÄIVÄTOIMINNASTA GERONTOLOGISEKSI KESKUKSEKSI	35
1.2.1 Seniorineuvola.....	35
1.2.2 Päivätoiminnan kehittäminen	37
1.2.3 Sosiokulttuuristen menetelmien kehittämien.....	42
1.2.4 Gerontologinen keskus, konseptin kehittäminen	44
1.3 KOTIHOITO UUDISTUU	46
1.3.1 Kotihoidon ja kuntoutuksen yhteistyön kehittäminen - KUVAT	47
1.3.2 Potilaskohtaisen kirjaamisen ja dokumentoinnin kehittäminen hoitotyössä - KIVAT	49
1.3.3 Teknologiasuunnitelman laatiminen kotihoitoon.....	51
1.3.4 Kotihoito uudistuu: yhteenveto ja tulokset	52
1.4 OMAISHOITO KEHITTYY	53
1.4.1 Omaishoidon toimintakeskus	54
1.4.2 Ei-rahallisten tukimuotojen kehittäminen	55
1.4.3 Omaishoitajien terveystarkastukset.....	55
1.4.4 Viestinnän kehittäminen	56
1.4.5 Koordinaatioryhmä ja verkostonäkökulma	56
1.4.6 Arviointia	57
2 ESPOO	58
2.1 KOTIHOIDON JA VAMMAISPALVEUIDEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN	58
2.2 GERIATRISET ASIANTUNTIJATIIMIT	58
2.3 IKÄIHMISTEN AKUUTTIHOIDON KETJUN KEHITTÄMINEN	59
2.4 SENIORIPALVELUIDEN KOKONAISVALTAISEN KEHITTÄMISEN VERKOSTO.....	60
3 OPISKELIJOIDEN AJATUKSIA JA KOKEMUKSIA VANHUSTYÖSTÄ -kysely	61

4	HANKKEEN TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMINEN	62
4.1	Tavoitteet ja arviointisuunnitelma suhteessa tuloksiin.....	63
4.2	Verkostojen ja verkosto-osaamisen kehittymisen arviointi	66
4.3	Verkostoitumisen tehokkuuden ja vaikuttavuuden mittaaminen.....	68
4.4	Yhteenvetoa ja pohdintaa koko hankkeesta.....	70
LIITE 1	JULKAISUT JA INTERNETOSOITTEET	72

JOHDANTO

Hankkeen taustalla on Espoon ja Vantaan kaupunkien, Helsingin kauppakorkeakoulun (nyk. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu), Laurea-ammattikorkeakoulun sekä japanilaisen Tohoku Fukushi yliopiston (TFU) vuonna 2006 solmima yhteistyösopimus (Active) vanhustyön tutkimiseksi ja kehittämiseksi.

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen lähtökohtana ja tärkeimpänä tavoitteena oli uudistaa Vantaan ja Espoon kaupunkien vanhusten avopalveluja niin, että mahdollisimman moni ikääntynyt voisi toimintakyvyn heikentyessä asua omassa kodissaan. Toinen tavoite oli uudistaa vanhustyön koulutusta Laurea-ammattikorkeakoulussa ja selvittää, millä keinoin suurempi osa sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista saataisiin kiinnostumaan vanhustyöstä. Hankkeen kohderyhminä olivat vanhusten avopalveluiden työntekijät kotihoidossa, palvelutaloissa, omaishoidossa, päivätoiminnassa ja muualla ehkäisevissä palveluissa sekä heidän kanssaan tiiviisti yhteistyötä tekevät tahot. Näitä ovat mm. terveyspalveluista kuntoutus- ja vastaanottotoiminta, kaupungin vapaaehtoistoiminta ja järjestöt. Välillisinä kohderyhminä olivat ikääntyneet asiakkaat ja Laurean Tikkurilan toimipisteen opiskelijat.

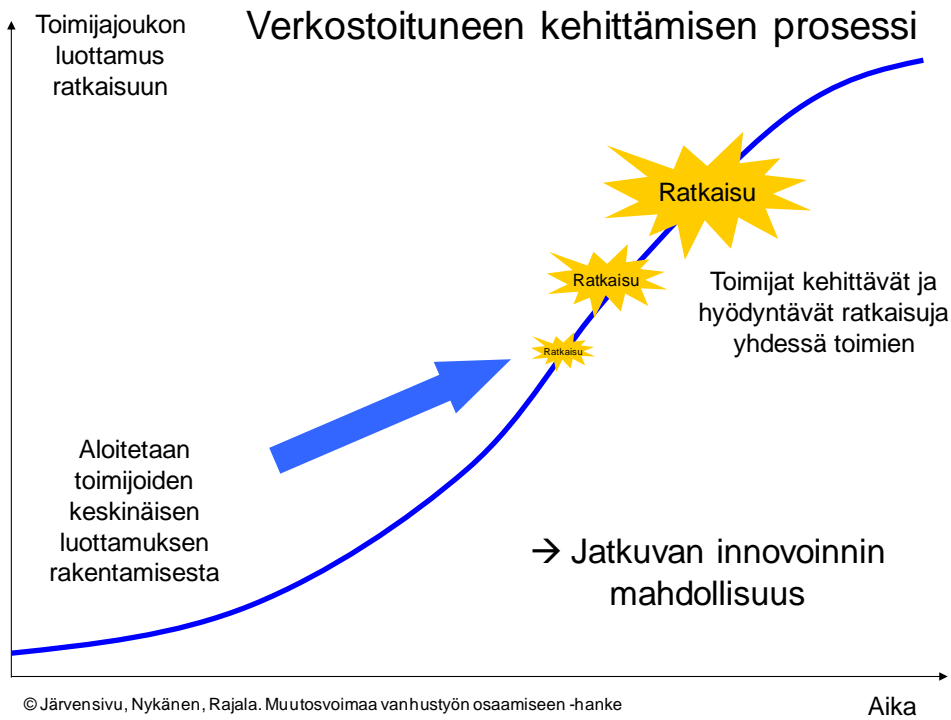
Hanke jakautui kahteen osahankkeeseen (Espoo ja Vantaa), joissa molemmissa oli neljä projektia. Espoo halusi keskittyä verkostojen ja verkosto-osaamisen kehittämiseen yhteistyössä Aalto-yliopiston kanssa. Espoon projektit olivat: Kotihoidon ja vammaispalvelujen yhteistyö, Geriatrinen asiantuntijatiimien kehittäminen, Ikäihmisten akuuttihoidon ketju sekä Senioripalvelujen kokonaisvaltaisen kehittämisen verkosto. Vantaan projektit olivat: Yhteinen vastuu hyvästä vanhuudesta, Päivätoiminnasta gerontologiseksi keskuksesi, Omaishoito kehitty ja Kotihoito uudistuu. Kussakin projektissa oli 3-4 kehittämiskohdetta.

Koko hankkeesta vastasi projektipäällikkö yhdessä ohjausryhmän kanssa. Käytännössä johtotimiksi muodostui nelikko, jossa vaikuttivat projektipäällikkö, Vantaan projektikoordinaattori ja Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun tutkimuspäällikkö ja tutkija. Tämän Ydintiimin lisäksi oli Kehittäjätiimi, johon kuuluivat Laurean ja Aallon tutkijat, lehtorit, yliopettajat ja opiskelija-assistentit. Lisäksi Vantaalla toimi oma hankkeen johtoryhmä, joka vastasi kehitystyön lisäksi työn tulosten jalkauttamisesta kentälle. Varsinainen kehittämistyö tapahtui noin kerran kuussa kokoontuneissa työpajoissa. Tarpeen mukaan kutsuttiin koolle myös isompia verkostopajoja.

5.1 Hankkeen lähtökohtana kokonaisvaltainen kehittäminen

Kokonaisvaltainen kehittäminen tarkoittaa kehittämistyön ulottumista hankkeessa strategiasta menetelmiin saakka, tarpeen tullen toimialat ylittävää työskentelyä sekä hankerakennetta, jossa keskeiset henkilöt, myös asiakkaat, ovat mukana kehittämisessä. Hallinnollisesti jokaisella projektilla on ollut vastuuhenkilö kaupungilta, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulusta ja Laurea-ammattikorkeakoulusta, mikä on taannut työpajojen hyvän valmistelun ja toteutuksen. Kaupungin vastuuhenkilöiden mukana olo on taannut kehitettyjen asioiden siirtymisen normaaliin johtamisjärjestelmään ja työn arkeen hankkeen päätyttyä. (Järvensivu, Niiniö & Toikko, 2011.)

Hankkeen toimintatavat olivat: verkostojen ja verkosto-osaamisen kehittäminen, kehittämällä oppiminen, eli Laurean LbD-malli sekä toimintatutkimuksellinen ja arvioiva lähestymistapa. Verkostoituneessa toimintamallissa pyritään saamaan kaikki verkoston toimijat, joiden työtä tai saamaa palvelua kehitetään, osallistumaan ratkaisujen kehittämiseen. Perinteisessä, hierarkkisessa kehittämistyössä pieni ydinryhmä kehittää ratkaisuja, jonka jälkeen ratkaisut pyritään jalkauttamaan verkoston muiden osallisten hyödynnettäviksi. Tällöin haasteena on se, että verkoston luottamus ja sitoutuminen ratkaisuihin joudutaan rakentamaan jälkikäteen. Pitkällä aikavälillä hierarkkinen kehittämisprosessi saattaa lisätä verkoston toimijoiden kehittämiväsymystä, kun toimijoiden luottamus pitää rakentaa aina uudestaan ja uusien ratkaisujen jalkauttamisesta tulee työläämpää. Verkostoitunut kehittämisprosessi lähtee liikkeelle verkoston toimijoiden keskinäisen luottamuksen rakentamisella, tavoitteena yhteistyöhön sitoutuneet toimijat. Tämä edellyttää aikaa toisten osaamiseen, haasteisiin ja tavoitteisiin tutustumiselle. Luottamus syntyy, kun ymmärretään toisia toimijoita paremmin ja puhutaan samaa kieltä. Ratkaisujen kehittämiseen ei voi sännätä ennen keskinäisen luottamuksen ja sitoutumisen syntymistä ja verkostoitunut kehittämisprosessi on alkuvaiheessa hierarkkista kehittämismallia hitaampi synnyttämään ratkaisuja. Erillinen jalkauttamisvaihe jää kuitenkin verkostoituneessa kehittämisprosessissa tarpeettomaksi, sillä parhaimmillaan yhteistyöhön sitoutunut verkosto kehittää ja levittää ratkaisuja samanaikaisesti. Kehittämiväsymystä ei synny, koska verkostolla on valmiudet ratkaista haasteensa itsenäisesti. (Järvensivu, Niiniö, Toikko, 2011.)

Yhteistyö toimijatahojen kanssa toimi hyvin. Päätös toimia kautta koko hankkeen verkostoja ja verkosto-osaamista kehittäen oli onnistunut. Kansainvälinen yhteistyö Tohoku Fukushi yliopiston kanssa jatkui koko hankkeen ajan ja omaishoidon puolella oli yhteistyötä englantilaisen DeMontfort yliopiston kanssa. (Niiniö, 2011.)

1 VANTAA

1.1 YHTEINEN VASTUU HYVÄSTÄ VANHUUDESTA

1.1.1 VIKSU

Anne Aaltio, Timo Järvensivu ja Ari Heikkinen

Ikääntyneet kansalaiset eivät ole pelkästään sosiaali- ja terveydenhuollon asia, vaan on tärkeää, että heidät otetaan huomioon kaikilla kunnan toimialoilla: maankäytössä, tilasuunnittelussa ja kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluissa. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen projektissa 'Yhteinen vastuu hyvästä vanhuudesta' syvennettiin ja tiivistettiin toimialojen välistä yhteistyötä. VIKSU eli Vantaa vanhenee viisaasti - Vantaan ikääntymispoliittinen ohjelma 2010-2015 ja toimintasuunnitelmia työstettiin kaikkien toimialojen yhteistyönä. Ohjelma sisältää kuusi palvelulupausta, joiden toteuttamisesta vastaa kaupungin työntekijöiden-, seurakunnan-, järjestöjen-, yksityisten yritysten-, ja senioreiden edustajista muodostuva verkosto.

VIKSU:n palvelulupaukset:

1. Tieto muuttaa asenteita
2. Osallistumalla voi vaikuttaa
3. Asuminen on elämänmakuista
4. Ympäristö on esteetön
5. Ennaltaehkäisevät palvelut lisäävät hyvinvointia
6. Uusi teknologia on käytössä

Lisää Viksusta www.vantaa.fi/fi/senioreille/vantaan_ikaantymispoliittinen_ohjelma

1.1.2 Seniori-info

Harri Raita, Ari Heikkinen ja Timo Järvensivu

Vanhus- ja vammaispalvelujen sekä Vapaa-aika- ja asukaspalvelujen yhteistyönä laajennettiin yhteispalvelupisteiden toimintaa kokeilemalla seniori-infoa Myyrmäen yhteispalvelupisteessä. Pilotti laajentui kesäkuussa 2011 muihinkin Vantaan Yhteispalvelupisteisiin.

Seniori-info on neuvontapalvelu vantaalaisille ikäihmisille ja heidän omaisilleen. Siitä hyötyvät edellisten lisäksi myös kaupungin työntekijät. Seniori-infosta kuntalainen saa ohjausta ja neuvontaa itselleen sopivan palvelun löytämiseen. Seniori-infon tarkoitus on luoda Yhteispalvelupisteelle selkeä sopimukseen pohjautuva toimintamalli, joka parantaa kansalaisten mahdollisuuksia saada tietoa ja tarvitsemiaan palveluja joustavasti. Seniori-infon palveluvalikko on laaja, sillä sen kehittämisverkostossa ovat mukana: Yhteispalvelupiste, sosiaali- ja terveystoimi, Vapaaehtoistalo Viola, aluetoiminta, kulttuuripalvelut, kirjastotoimi, seniorineuvola, ympärivuorokautinen hoiva, Myyrmäen terveysasema, Länsi-Vantaan päivätoiminta, asukaspalvelu ja liikuntapalvelu, senioriosaaajat sekä Laurean ja Aallon kehittäjät.

Asiakkaat ovat Seniori-infossa kysyneet tähän mennessä eniten seuraavista aiheista:

- Kuljetuspalvelut
- Asuminen, kotona selviytyminen ja siivous

- Apuvälineet
- Palvelutaloasuminen
- Omaishoito
- Vertaistukiryhmät, eläkeläiskerhot, harrastustoiminta, liikunta- ja kulttuuripalvelut
- Yleisinfo ikäihmisten palveluista Vantaalla

Myöhemmin palvelua on tarkoitus entisestään kehittää ja laajentaa. Tällä hetkellä asiakaspalvelijan käyttämä info löytyy kansioista ja neuvontaa saa paikanpäällä sekä puhelimitse. Nettisivut ovat suunnitteilla.

1.1.3 Senioriosaajatoiminta

Pirjo Havukainen

Senioriosaajatoiminnan malli on Saksasta (SeniorTrainer -hanke) ja Laurea-ammattikorkeakoulu lähti kehittämään sitä yhdessä Vantaan kaupungin vapaaehtoistoiminnan kanssa vuonna 2006. Suomen senioriosaajatoiminnan tavoitteena on luoda mahdollisuuksia ikääntyvien elinikäiseen oppimiseen ja hyödyntää ikääntyvien kokemuksia ja osaamista vapaaehtoistyön toimijoina myös vaativammissa tehtävissä ja sitä kautta yhteiskunnallisina vaikuttajina. Hankkeen alussa toiminta keskittyi senioriosaajien kouluttamiseen.

Suomessa ikääntyvien määrä lisääntyy merkittävästi suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä nousee 16 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Tämä haastaa miettimään, kuinka ikääntyvien voimavaroja ja roolia aktiivisena kansalaisena voidaan hyödyntää ja tukea. Olemassa olevan osaamisen lisäksi tarvitaan vapaaehtoistoiminnan erityisosaamista. Näihin haasteisiin pyrkii vastaamaan yhteistoimintaa, yksilötehtäviä, vuorovai-
kutusta, tutustumiskäyntejä ja harjoittelujaksoja sisältävä senioriosaajakoulutus.

”Voin todellakin hyödyntää sekä elämäkokemustani että oppimaani.”

”Tutustuminen käyntikohteisiin avasi mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnan saralla. Hämmästyttävää oli nähdä, miten monipuolista vapaaehtoistoimintaa on olemassa ja ilahduttavaa oli havaita, että yhteistyötä tehdään kuntien ja seurakuntien ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa.”

”Koulutus on antanut näköaloja ja tuonut lisää itsevarmuutta ja arvostusta. Senioreissa on voimaa, jota voidaan vielä ottaa käyttöön yhteiskunnan voimavaraksi.”

”Matkaevääksi sain innostusta ja nälkää saada enemmän tietoa siitä, missä voisi järkevällä tavalla olla hyödyksi. ”

”Senioriosaajakoulutukseen osallistuminen antoi itsevarmuutta vapaaehtoistoimintaan. Se toi ikään kuin uskon vahvistusta. Sain seniorikoulutukseen osallistuvan ryhmän kautta vahvuutta. Ryhmän jäseniltä, ja heidän kokemuksistaan oppi paljon. Ryhmä jakoi toinen toisilleen osaamistaan. Ryhmä oli kannustava ja toinen toistaan tukeva”. (senioriosaajat)

Senioriosaajakoulutuksen jälkeen senioriosaajat toimivat järjestöissä, palvelutaloissa ja erilaisissa vapaaehtoisryhmissä, joissa kohderyhmänä olivat lapset, nuoret, vanhukset ja maahanmuuttajat.

Verkostoituminen on myös senioriosaajatoiminnassa tärkeää ja antoisaa. Vantaan senioriosaajat perustivat oman yhdistyksen nimeltään Seslonki ry ja järjestivät yhteistapaamisia 2008 perustetun Toimivat Seniorit ry:n kanssa. Lisätietoja osoitteesta www.toimivatseniorit.palvelee.fi.

”Koulutus toi mahdollisuuden verkostoitumiseen” (senioriosaaja)

Verkostoitumisesta on opittu huimasti hankkeen aikana ja verkostotyö on syventynyt ja konkretisoitunut. Hankkeessa syntynyt yhteistyö jatkuu edelleen!

Senioriosaaja -koulutus on Laurean rekisteröity tuotemerkki.

1.2 GERO -HANKE, PÄIVÄTOIMINNASTA GERONTOLOGISEKSI KESKUKSEKSI

Anne Eskelinen, Timo Järvensivu ja Päivi Keskinen

1.2.1 Seniorineuvola

Tuulikki Laitinen, Tiina Haapaniemi ja Lilja Palo

Seniorineuvolan tavoitteena on asiakkaan terveyden ja omatoimisuuden edistäminen, voimavarojen vahvistaminen sekä sairauksien ennaltaehkäisy ja varhainen toteaminen. Omaishoitajien

kohdalla tärkeää on lisäksi tukea henkisiä voimavaroja ja varata tapaamisiin riittävästi aikaa. Iäkkäiden omaishoitajien terveystarkastukset aloitettiin seniorineuvolassa syksyllä 2009. Vuoden 2010 alussa palvelun piiriin pääsivät kaikki kunakin vuonna 75 vuotta täyttävät vantaalaiset, jotka eivät kuulu sosiaali- ja terveystalouden piiriin.

Tulossa oleva uusi terveydenhuoltolaki ohjeistaa kuntia kohdentamaan kaikille iäkkäille kuntalaisille neuvontapalveluja, jotka tukevat itsenäistä selviytymistä. Neuvontapalveluiden tulee sisältää hyvinvointiin, terveyteen, palveluihin ja sosiaaliturvaan liittyvää tiedotusta sekä yksilöille ja ryhmille annettavaa neuvontaa ja ohjausta. Neuvontapalveluilla on tarkoitus löytää entistä aikaisemmin ihmiset, joiden toimintakyky on heikkenemässä. Tavoite on tarjota heille itsenäistä selviytymistä tukevia omahoidon keinoja tai palveluja. Vantaan kaupungin seniorineuvola on jo toteuttanut uudistuvaa terveydenhuoltolakia näiltä osin toimintansa aikana.

Vantaan seniorineuvolan juuret juontavat Vantaan Hakunilassa 2004-2006 toimineeseen Muisti-, kuntoutus- ja nettineuvolahankkeeseen. Hankkeen keskeisenä toimintamuotona olivat terveydenhoitajan tekemät 75-vuotiaiden terveystarkastukset vastaanotolla ja 80-vuotiaiden ennaltaehkäisevät kotikäynnit. Vuodesta 2008 seniorineuvolatoimintaa alettiin kehittää osana Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanketta.

Seniorineuvolatoiminta laajentui koko Vantaan alueelle 1.1.2010. Seniorineuvolan asiakas- ja ajanseurannan tuotteiksi määriteltiin seuraavat toiminnot: 75-vuotiaiden terveystapaaminen vastaanotolla tai kotikäynnillä, yli 65-vuotiaiden omaishoitajien terveystarkastus vastaanotolla tai kotikäynnillä, puhelinneuvonta, ryhmäneuvonta, muu terveystarkastus vastaanotolla tai kotikäynnillä sekä ohjaus-, neuvonta- tai kontrollikäynti.

Muuta seniorineuvolasta:

- Seniorineuvolan terveydenhoitaja päivitti seniori-info -oppaan syksyllä 2010 Myyrmäen yhteis palvelupisteen työntekijän kanssa
- Seniorineuvola liitettiin kolmeen VIKSU:n palvelulupaukseen: "Tieto muuttaa asenteita", "Ympäristö on esteetön" ja "Ennaltaehkäisevät palvelut edistävät hyvinvointia ja terveyttä".
- Seniorineuvola oli yhdessä päivätoiminnan ja terveystalouden kanssa nostamassa influenssarokotuskattavuuden Vantaalla kansalliseen huippuun.
- Seniorineuvolan työtä kehitettäessä on lähdetty liikkeelle siitä, että työ ei olisi päällekkäistä eri toimijoiden kanssa. Yhteistyötä on tehty laajasti mm. kotihoidon ohjaajien,

muistikoordinaattoreiden, vapaaehtoisten, yhteispalvelupisteen työntekijöiden ja tartuntatautien terveydenhoitajan kanssa.

- Seniorineuvolasta lähetetään esimerkiksi lääkärin, terveysaseman terveydenhoitajan, diabeteshoitajan, fysioterapeutin, toimintaterapeutin, sosiaalityöntekijän, kuulontutkijan ja liikuntaneuvolan vastaanotolle, tehdään lähete tarvittaessa laboratorioon, kotihoitoon ja päivätoimintaan, ohjataan muun muassa liikuntapalveluiden ryhmiin ja seurakunnan ja järjestöjen toimintaan sekä tehdään yhteistyötä omaishoidontuen käsittelijöiden kanssa.
- Tärkeäksi tekijäksi terveystapaamisissa on tullut tapaamisten kiireettömyys ja niille varattu aika. Asiakkaat ovat antaneet runsaasti positiivista palautetta terveystapaamisen monipuolisesta sisällöstä, kiinnostuksesta heidän elämäänsä kohtaan ja mahdollisuudesta selvittää terveyteen ja toimintakykyyn liittyviä haasteita. Voimavarojen nopea löytäminen on joskus yllätys asiakkaalle itselleenkin. Työntekijöille on ollut kiitollista nähdä asiakkaiden fyysisen-, psyykkisen- ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisääntyvän. Omaishoitajat ovat olleet erityisen kiitollisia seniorineuvolan tarjoamista palveluista. Puhumisen ja kuulluksi tulemisen tarve on ollut valtava.

1.2.2 Päivätoiminnan kehittäminen

Anne Eskelinen, Timo Järvensivu ja Päivi Keskinen

Päivätoiminnan kehittäminen - työryhmän tavoitteet olivat:

- Päivätoiminnan uuden toimintamallin juurruttaminen ja kehittäminen
- Päivätoiminnan henkilöstön osaamisen kartoittaminen ja kehittäminen
- Päivätoiminnan kumppanuuksien vahvistaminen

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen aikana päivätoiminnan toimintamalli juurrutettiin päivätoimintayksiköihin ja sitä kehitettiin edelleen. Päivätoiminnan henkilöstön osaamisen arviointiin luotiin työvälina ja henkilöstön osaamista kehitettiin tavoitteen mukaisesti. Päivätoiminnan kumppanuuksia vahvistettiin keskeisimpien yhteistyötahojen kanssa.

Hankkeen kolmen vuoden aikana osoittautui, että nykyistä päivätoimintamallia tulee edelleen kehittää mm. määrittelemällä kuntouttavan päivätoiminnan ryhmiä uudelleen. Päivätoimintamallin kehittämistyössä voidaan hyödyntää hankkeen aikana päivätoiminnan asiakkaiden ja asiakkaiden omaisten palvelutyytyväisyydestä valmistuneita opinnäytetöitä sekä verkostohaastattelujen tuloksia.

Uudistus työntekijän näkökulmasta

selvitys: Anne Eskelinen ja Tiina Pusa

Työntekijät arvioivat vanhan toimintamallin asiakkaan kannalta avoimemmaksi ja turvallisemmaksi. Toisaalta toiminnan arvioitiin yhteisten pelisääntöjen puuttuessa asettavan asiakkaat eriarvoiseen asemaan. Uudistuksen koetaan tuoneen mukanaan monenlaista kuormitusta henkilöstölle: asiakaskunnan nopeampi vaihtuvuus, huonokuntoisten asiakkaiden lisääntyminen, uusien työkäytänteiden oppiminen (kirjaaminen, omahoitajuus) ja henkilöstön väheneminen uudistusprosessin aikana koetaan huolestuttavana. Uusien työkäytänteiden koetaan ainakin aluksi vievän aikaa varsinaiselta asiakastyöltä. Muutoksen aikaa kuvataan adjektiivilla haasteellinen. Toisaalta työntekijät kokevat, että uudistuksen myötä työ sai uutta pontta ja merkitystä ja sen arvostus muiden silmissä kasvoi. Huolta aiheuttaa päivätoiminnan hyödyn mittaamisen hankaluus ja se, ettei toiminta ole lakisääteistä. Työntekijät pelkäävät, että päivätoimintaa ei nähdä kannattavana palveluna ja kaupungin päättäjät voisivat lopettaa sen.

Riittämättömyyden tunne uuden oppimisen ja uusien haasteiden keskellä kuului työntekijöiden vastauksissa. Samalla heillä on kuitenkin valtava motivaatio tehdä hyvää työtä ja viedä muutos onnistuneesti läpi. Tulevaisuususkaisuus näkyy myös siinä, että työ koetaan merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Päivätoiminnan työntekijät kokevat olevansa aidosti avuksi asiakkaille ja heidän omi- silleen. Heidän saamansa suora ja epäsuora palaute tukee kokemusta. Työ koetaan tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Ylpeys omasta työstä ja toisaalta uupumus olivat työntekijöiden haastatteluai- neistosta nousseet viestit.

Vantaan kaupungin päivätoiminnan asiakkaiden omaisten palvelutyytyväisyys

Opinnäytetyö: Jenni Mikkonen ja Niina Lehto

Päivätoiminnan palveluihin oltiin yleisesti ottaen tyytyväisiä. Vastaajat olivat tyytyväisiä siihen, että saavat yhteyden henkilöstöön tarvittaessa. Omaiset arvioivat henkilöstön ammatillisiksi ja luottamuksen arvoisiksi. Asiakkaiden voinnista tiedottamisen osa omaisista koki puutteelliseksi. Palvelut koettiin yksilöllisiksi, mutta osa omaisista kaipasi keskustelumahdollisuutta henkilökun- nan kanssa. Päivätoiminnan sisältöön oltiin tyytyväisiä, mutta virikkeiden lisääminen ja asiakkai- den mielipiteiden huomioiminen virikkeiden suunnittelussa nousi esiin monessa vastauksessa. Määräaikaisuus päivätoiminnassa koettiin ikäväksi. Verrattuna vuonna 2008 tehtyyn selvitykseen on päivätoiminnan asiakkaiden omaisten palvelutyytyväisyys pysynyt samana.

Opinnäytetyössä vastauksista nousi esiin seuraavanlaisia kehittämissuhteita:

- toiminnallisuuden lisääminen: virikkeiden lisääminen, asiakkaan ottaminen aktiivisemmin mukaan toimintaan yksilöllinen toimintakyky huomioiden
- tiedonkulun parantaminen: asiakkaan vointiin liittyvien muutoksien informointi omaisille
- päivätoiminnan sisällöstä tiedottaminen omaisille: omaisten illat
- asiakkaiden ja omaisten toivomusten huomioiminen virikkeiden suunnittelussa
- omaishoitajien tukeminen: omaishoitajat toivoivat, että voisivat tuoda hoidettavansa päivätoimintaan sillä välin, kun itse hoitavat asioitaan ja omaishoitajat toivoivat vertais-tukea omaishoitajien tapaamisten muodossa

Vantaan päivätoiminnan asiakkaiden palvelutyytyväisyys

Opinnäytetyö: Minja Huttunen

Opinnäytetyönä tehdyn tutkimuksen mukaan asiakkaat Vantaalla ovat päivätoiminnan palveluihin kokonaisuudessaan tyytyväisiä ja kokevat sen erittäin tärkeäksi osaksi elämäänsä. Päivätoiminnan koetaan vähentävän yksinäisyyttä ja lisäävän elämän merkityksellisyyttä. Viriketoimintaan esitettiin runsaasti toiveita: lisää yhteisiä retkiä, musiikkilaisuuksia, askartelua/käsitöitä sekä paremmat mahdollisuudet kuntosalin käyttöön. Asiakkaat toivovat saavansa viettää enemmän ja useammin aikaa päivätoimintakeskuksessa.

Kiitosta saavat erityisesti ammattitaitoinen, iloinen ja ystävällinen henkilökunta sekä kuljettajat. Asiakkaita huolestaa se, että kunnan rahallinen ahdinko aiheuttaa päivätoiminnan lakkauttamisen.

Kun verrataan tuloksia 2008 tehtyyn kyselyyn, näyttää siltä, että asiakkaat näyttävät olevan nyt hieman tyytyväisempiä päivätoimintaan ja ovat tyytyväisiä ylipäätään kaikkeen. Huttunen pohti aineistoja analysoidessaan, aiheuttaako pelko päivätoiminnan lakkauttamisesta tai jakson loppumisesta luottamuspulaa. Ehkä tämän vuoksi asiakkaat eivät ole uskaltaneet antaa täysin rehellistä palautetta Vantaan päivätoiminnasta.

Asiakkaiden esittämät kehittämissuhteet:

- kuntosalitoiminnan kehittäminen
- aikataulujen sovittaminen asiakkaiden toiveiden mukaisiksi: päivätoiminta alkaa liian aikaisin ja kuljetusaikataulut ajoittain haastavia

- palvelupäivien lisääminen: asiakkaat toivoivat useampia käyntikertoja viikolle sekä pidempiä päiviä
- ryhmäkokojen pienentäminen
- asiakaspalautteen jatkuva kerääminen: toiveet viriketoiminnasta saataisiin näin toteutettua

Nicola Puljujärvi teki hankkeessa opinnäytetyön: kuinka musiikilla voidaan auttaa dementoituja päivittäisissä toiminnoissa.

Osaamiskartoitus osana päivätoiminnan osaamisen kehittämistä

Opinnäytetyö: Heli Tolonen

Opinnäytetyönä tehty tutkimus selvitti, millaista osaamista päivätoiminnan henkilökunnalla on nyt, ja miten sitä tulisi kehittää. Työssä kartoitettiin osaamisalueita ja nimettiin niitä yhdeksän:

- Asiakastyön suunnittelu ja organisointi
- ammatillinen vuorovaikutusosaaminen
- gerontologinen osaaminen
- ryhmäprosessit ja ryhmien ohjaus
- verkosto-osaaminen
- hoitotyö
- ammatillisuus
- muu osaaminen
- hallinto-osaaminen

Päivätoiminnan työntekijät arvioivat itsearviointina, millä tasolla osaaminen osaamisalueittain on ja vastaukset koottiin tiimeittäin. Osaamisen arvioitiin olevan päivätoiminnan tiimeissä korkealla tasolla. Lääkehoito ja tietotekniikkaosaaminen olivat osa-alueita, joihin kaivataan lisää osaamista. Osaamiskartoituksen tuloksia voidaan hyödyntää edelleen päivätoiminnan kehittämisessä. Vastauksista kävi ilmi myös päivätoimintamallin kehitystarve.

Verkostohaastattelut päivätoiminnan toimintamallista ja verkostojen toimivuudesta
selvitys: Marika Ruohoniemi

Ruohoniemi teki tammikuussa 2011 kaksi verkostohaastattelua päivätoiminnan henkilöstölle sekä verkostokumppaneille. Teemoina olivat nykyinen päivätoimintamalli ja sen kehittäminen sekä päivätoiminnan verkoston nykytila ja kehittäminen.

Haastattelujen tulosten mukaan päivätoimintamalli on tuonut järjestelmällisyyttä palveluihin. Positiivista nykyisessä päivätoimintamallissa on kolmen kuukauden jaksotus. Näin useampi asiakas pääsee päivätoimintaan mukaan ja jaksottaminen tuo tasa-arvoa toimintaan. Toisaalta jaksotusta pidetään huolestuttavana asiakkaan näkökulmasta. Kun jakso loppuu, asiakas ilmoittautuu uudelleen jonoon ja tämä aiheuttaa paljon kyselyä jatkosta. Nykyinen lähetekäytäntö koettiin haastattelun perusteella toimivana. Se selkiyttää toimintaa ja mahdollistaa ennakkotiedon asiakkaista.

Päivätoimintaan pääsylle ei ole tiukkoja kriteerejä ja päivätoiminnan tarve arvioidaan yksilökohtaisesti. Tavoitteellinen toiminta nähdään haastattelujen perusteella tärkeänä. Päivätoiminta ei ole vain paikka, jossa vanhuksia pidetään päivän ajan, vaan tavoitteena on esimerkiksi toimintakyvyn ylläpitäminen ja kuntoutuksen toteuttaminen. Yleisen kirjaamisen parantaminen päivätoiminnassa ja kotihoidossa koetaan tärkeänä, jotta tiedetään tavoitteet kunkin asiakkaan kohdalla ja onko päivätoiminnasta hyötyä. Pohdittiin erilaisten sosiaali- ja terveysalalla käytössä olevien toimintakyvyn mittareiden käyttöönottoa päivätoiminnan avuksi.

Päivätoiminnan ja kuntoutuksen yhteistyön tiivistämiselle on tarvetta. Tällä hetkellä kuntoutuksen ja päivätoiminnan tavoitteet ovat osittain ristiriidassa, sillä kaikkia kuntouttavia toimintoja ei ole mahdollista toteuttaa suurissa ryhmissä. Ryhmäkoon, asiakkaiden toimintakyvyn ja henkilökunnan määrän suhteessa olisi otettava huomioon turvallisuus ja vaikuttavuus päivätoiminnan toteuttamisessa. Päivätoiminnalla tulisi olla oma kiertävä fysioterapeutti, muistikoordinaattori säännöllisesti käytettävissä ja tiedotusta sekä yhteistyötä olisi hyvä kehittää alueen toimijoiden kanssa.

Kotihoidon ja päivätoiminnan välinen tiedonkulku toimii hyvin ja on nopeaa. Asiakkaiden kuljetukset toimivat hyvin. Silti kuljetustoimintaa tulisi kehittää, sillä kotihoito ei ehdi saamaan asiakkaiden aamutoimia aina valmiiksi. Pohdittiin, helpottaisiko myöhempi aloitusaika myös asiakkaita. Aloitusaikaa voitaisiin porrastaa ryhmittäin. Muut kehittämisideat olivat:

- Toimintapäivän hinta halvemmaksi asiakkaalle
- Tiedottaminen asiakkaan lyhythoitajaksosta päivätoimintaan
- Iltoja omaishoitajille ja päivähoidon asiakkaiden läheisille
- Omaisparkkitoimintaan selkeät säännöt
- Lääkkeiden toimitukseen päivähoitoon selkeämpi, kotihoidolle käytännöllisempi, tapa

Päivähoidon kumppaneiksi haastatteluissa nimettiin:

kotihoito, muistikoordinaattori, asiakkaiden läheiset, kuljetuspalvelu, kuntoutusyksikkö (fysio-, toiminta- ja puheterapeutit), senioritalo, vanhustenkeskukset, palvelutalo, seurakunta, järjestöt, vapaaehtoiset, tilakeskus, sosiokulttuurinen yhteistyö, terveysasema, veteraanikuntoutus, sosiaalityö, oppilaitokset, omaishoidon tuki, seniorineuvola, sairaalapalvelut, päiväkotit ja lähikoulu.

Tarpeellisiksi kumppaneiksi, jotka eivät vielä ole verkostossa nimettiin:

urheiluseurat, ravintoterapeutti, kuulotutkija sekä kirjasto.

Verkostokarttaa tehdessä haastavaksi koettiin verkoston rajaaminen; ketkä kuuluvat verkostoon. Verkoston vahvuutena nähdään sen laajuus ja, että kaikki toimijat verkostossa saavat ja antavat. Vanhainkodin, palvelutalon ja päivätoiminnan yhteistyötä pidetään myös vahvuutena, jota voisi vahvistaa entisestään.

Päivätoimintamalli vanheni hankkeen aikana ja päätös sen päivittämisestä moniammatillisesti vuoden 2011 aikana on tehty. Haasteena tulee olemaan päivätoiminnan asiakkuuksien määrittäminen ja nykyisten ryhmien rajaaminen. Päivätoiminnan kehittymiselle nämä määrittelyt ovat kuitenkin välttämättömiä muun muassa henkilöstön osaamisen kehittämisen ja toisaalta henkilöstön jaksamisen tukemiseksi.

1.2.3 Sosiokulttuuristen menetelmien kehittämien

Riitta Ahos, Annikki Alku, Tuija Heikkinen ja Tiina Pusa

Taide ei ole irrallinen osa vanhustyön arjesta vaan sen tekeminen kuuluu kaikille. Taide on osa vanhustyön arkea. -Rasiaryhmä

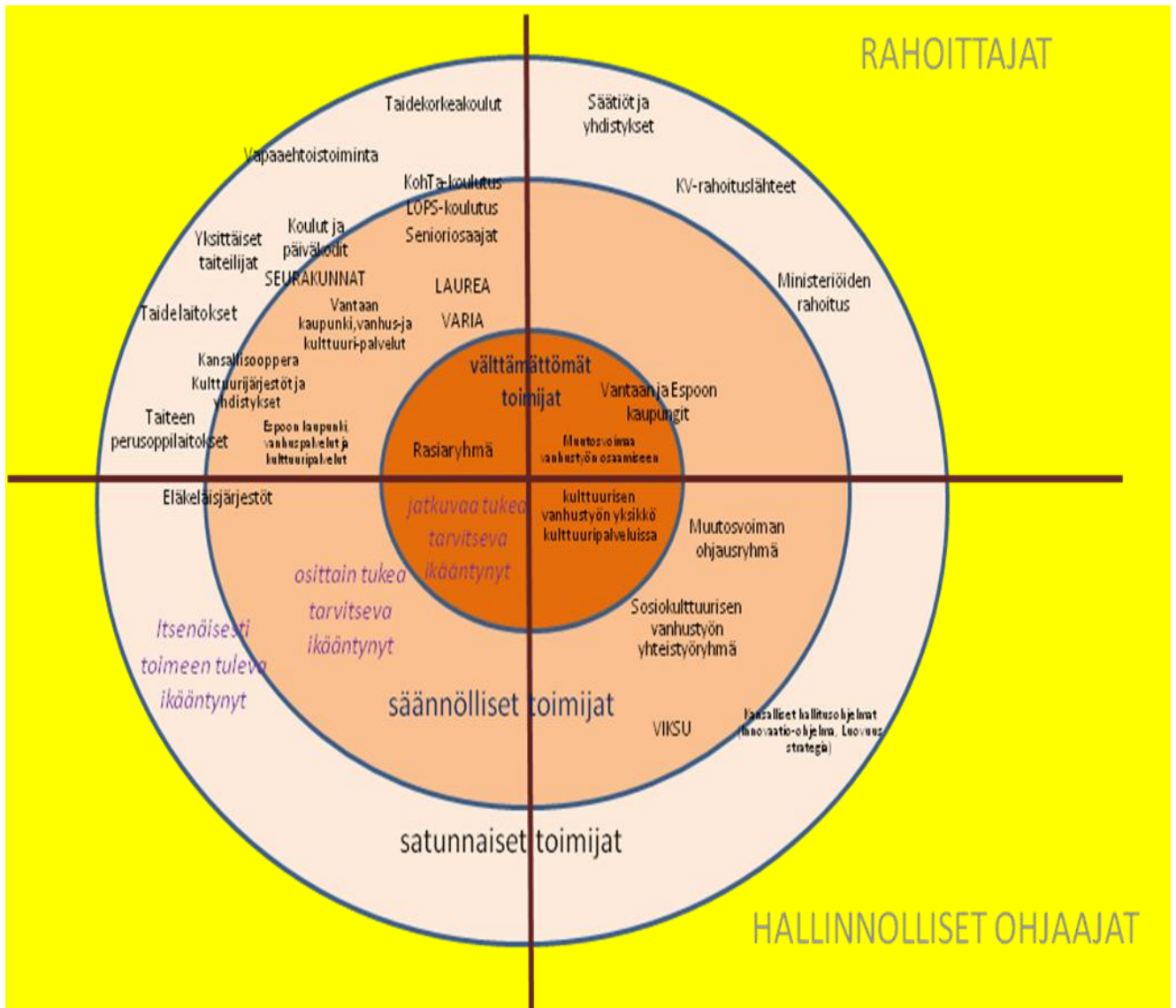
Sosiokulttuurisia työmenetelmiä vanhustenhuollossa kehittämään asetettiin oma työryhmä, joka otti nimekseen Rasiaryhmä. Rasiaryhmän tavoitteena oli uudistaa vanhustyön arkea siten, että taide on vanhustaluiden arkipäivää ja että asiakkaat itse tuottavat taidetta. Vantaalainen

sosiokulttuurinen vanhustyö pyrkii lisäämään ikäihmisten hyvää arkea, yhteisöllisyyttä, dialogia, osallistumista ja mahdollisuutta luovaan toimintaan. Sosiokulttuurisen innostamisen keinoin pyritään tuomaan esille ikäihmisten piileviä voimavaroja, herättämään tietoisuutta, motivoimaan ja vahvistamaan yksilöiden sekä ryhmien kykyä toimia yhdessä. Rasia-ryhmä määritteli keskeisimmäksi tehtäväkseen kartoittaa sosiokulttuurisia palveluita ikääntyneille ja tuoda ne osaksi vanhuspalveluiden arkea.

Rasiaryhmä hahmotteli Vantaalle uutta toimijaa: ”kiertävän tähden” mallia. Mallin mukaan yksi sosiokulttuurinen ohjaaja kiertäisi vanhustyön palveluissa ja olisi henkilökunnan tukena. Paremmassa taloustilanteessa tämä malli on Rasiaryhmän toiveen mukaan hyödynnettävissä.

Sosiokulttuurisen ohjaajan tehtävähahmotelma perustuu niille hyvälle kokemuksille, joita Active Art - työparitoiminnasta (työntekijä ja opiskelija työparina) on saatu. Mallia pilotoitiin Laurean opiskelijoiden harjoittelujen ja opinnäytetöiden puitteissa 2009-2010. Sosiokulttuurinen ohjaaja hyödyntää eri taiteen keinoja ja työtapoja vanhustyön arjessa kulloinkin erikseen sovittujen tavoitteiden suuntaisesti. Sosiokulttuurinen ohjaaja on verkostotoimija; hän toimii työparina, toimii linkkinä, tuottajana, toteuttajana ja kehittäjänä. Sosiokulttuurisella ohjaajalla on käytössään keskitetty taidemateriaali- ja välinepankki.

Rasiaryhmän luoma verkostokartta esiteltiin eteenpäin Vantaan kaupungin kulttuuritoimen ja Sosiaali- ja terveystoimen sosiokulttuurisen vanhustyön yhteistyöryhmälle tammikuussa 2010 ja siihen lisättiin yhteistyötahoja ja toimijoita. Lopullinen verkostokartan muoto on seuraava:

Sosiokulttuurinen vanhustyö on vuonna 2010 ollut voimakkaassa kasvussa Vantaan kaupungilla, kun sosiokulttuurisen vanhustyön yhteistyöryhmän laatimaa toimintaohjelmaa on pyritty toteuttamaan. Laurea-ammattikorkeakoulu on myös panostanut sosiokulttuurisen työn kehittämiseen esim. järjestämällä Kohtaamistaiteen® erikoistumisopinnot ensimmäistä kertaa vuonna 2010, jolloin taidelähtöistä kuntouttavaa työskentelyä on toteutettu uusille asiakasryhmille Vantaalla, Helsingissä ja Espoossa.

1.2.4 Gerontologinen keskus, konseptin kehittäminen

Anne Eskelinen, Timo Järvensivu ja Päivi Keskinen

Hankkeen myötä Vantaalle kehiteltiin gerontologista keskusta, joka voisi olla osa alueellisia vanhustenkeskuksia. Gerontologisen keskuksen kehittämisideat:

- Muuntautumiskykyinen matalan kynnyksen kohtaamispaikka, ikäihmisten ABC-asema (yhteydenotto helppoa, voi vapaasti tulla ja mennä, mahdollisuus ruokailuun, kahviin, maksuton, eri-ikäisille, erikuntoisille)
- Omaehtoista ja ohjattua toimintaa, yhdessä ja yksin tekeminen ja oleminen, erilaisia aktiviteetteja ja toimintaa tarjolla (moniammatillinen henkilökunta, vertaisohjaajat, vapaaehtoiset, kolmas sektori)
- Päivätoiminta osana gerontologista keskusta
- Omaishoitajien tukipiste
- Osaamiskeskus, informaatiopiste, palveluohjaus, seniorineuvola, tutkimustietoa arkeen, tietoiskuja ja luentoja eri aiheista selkokielellä, tutkimushankkeet, harjoittelupaikka, Iloa elämään, ”tanssii tähtien kanssa”, sosiokulttuuriset menetelmät, viikon virike.

Verkostotyöpajoissa todettiin, että on tärkeää aloittaa gerontologisen keskuksen toiminta pienin askelin. Palvelukartoituksen yhteydessä laadittu alueellinen verkostokartta/toimipaikkakartta on hyvä työväline. Sen jatkokehittäminen sekä täydentäminen yhdessä todettiin tärkeäksi. Suunnittelutyötä jatkuu siten että gerontologinen keskus on ensisijaisesti alueellinen toimijoiden (esim. kunnan yksiköt, järjestöt, seurakunta, vapaaehtoiset, kuntalaiset) yhteistyöverkosto, ei niinkään yksittäinen paikka. Gerontologisella keskuksella tulisi olla koordinoija tai koordinaativastuuta voitaisiin jakaa eri toimijoiden kesken. Tiedottamisen merkitys nousi vahvasti esille: tieto kaikista palveluista ja toiminnasta tulisi olla saatavilla samassa paikassa ikääntyvälle väestölle.

Nyt tehty kehittämistyö tarjoaa mahdollisuudet ja konseptin vanhustenkeskuksessa tarvittavan toimijaverkoston kehittämiseen. Jatkossa tarvitaan arviointia siitä, mitä lisäarvoa gerontologisen keskuksen toiminta tuo ikäihmisten palveluihin ja mihin suuntaan toimintaa tulee edelleen kehittää.

Verkostotyöpajat toteutetussa muodossaan tarjosivat uudenlaisen mahdollisuuden konkretisoida asiakaslähtöisyyttä mahdollistamalla ikäihmisten mukaantulon palvelujen suunnittelutyöhön yhdessä kaupungin eri toimijoiden ja yhdistysten ja järjestöjen edustajien kanssa. Tätä toimintamuotoa tulee jatkossa kehittää ja yhteistyötä tiivistää palvelujen käyttäjien kanssa.

Verkoston ja kumppanuuksien arvo on havaittu ja tunnistettu hankkeen kautta. Hankkeen aikana kehitettyjä yhteistyömuotoja eri toimijatahojen kanssa tulee jatkaa ja kehittää edelleen.

Projektissa on eri vaiheissa toiminut muun muassa useita Laurean opiskelijoita ja lehtoreita, eläkeläisjärjestöjen edustajia ja senioriosaajia. He ovat mahdollistaneet osaltaan kehittämistyön toteutumisen hankkeessa. Tätä arvokasta yhteistyötä tulee jatkaa systemaattisesti myös hankkeen päätyttyä.

1.3 KOTIHOITO UUDISTUU

Anna-Liisa Korhonen, Tuula Ekholm, Katri Nykänen, Raija Huttunen, Kyllikki Silvonnen, Anne Vesterinen, Tuula Heinonen ja Minna Kankainen

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanke on ollut parhaimmillaan uutta työkuultuuria luova hanke, jossa on hyödynnetty monenlaista osaamista Vantaan asukkaita myöten ja luotu uutta yhteisöllisyyttä.

Kotihoito uudistuu -projektin kehittämistavoitteet:

- kotihoidon toimivat palveluprosessit
- verkostojen hyödyntäminen
- mittareiden kehittäminen, käyttäminen ja hyödyntäminen
- tuottavuuden parantaminen

Kehittämistavoitteiden saavuttamiseksi ja kehittämistoiminnan konkretisoitumiseksi nimetyt kehittämiskohteet:

- kotihoidon yhteistyön edistäminen terveystalveluiden vastaanottoiminnan ja kuntoutuksen kanssa
- potilaskohtaisen dokumentoinnin ja kirjaamisen osaamisen parantaminen
- teknologiasuunnitelman laatiminen kotihoitoon

Kotihoito uudistuu -projektin työtapana oli verkostomainen Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen verkostotyöhön perustuen.

Kotihoito uudistuu - projektissa tavoitteena oli hyödyntää verkostoja, kehittää, käyttää ja hyödyntää mittareita, parantaa tuottavuutta sekä kehittää kotihoidolle toimivat palveluprosessit. Yksi tärkeä kehittämiskohde oli kotihoidon, terveystalveluiden vastaanottoiminnan ja kuntoutuksen yhteistyön edistäminen. Näillä kolmella toimijalla on runsaasti yhteisiä asiakkaita, jotka hyötyvät hyvästä yhteistyöstä.

Kotihoito uudistuu -projektia on toteutettu työpajatoimintana sekä Vantaan laajuisesti että pienemmissä aluetyöpajoissa sekä kehittäjätyöryhmissä. Kaikissa työpajoissa yhteistyön ja tehtävien muutosten jatkosta sopiminen toteutettiin avoimesti keskustellen. Pienempien verkostotyöpajojen etuna on ollut alueellisuus, joka on vanhustyössä tärkeää. Pienissä pajoissa on ollut mahdollista elvyttää jo aiemmin hyväksi koettuja yhteistyön malleja ja kehittää uusia alueellisia toimintatapoja.

1.3.1 Kotihoidon ja kuntoutuksen yhteistyön kehittäminen - KUVAT

Anne Vesterinen ja Leena Pekkonen

Kuvio. Kuntoutusvastaavan toimenkuvan lähtökohdat ensimmäisellä tapaamiskerralla, kuvio Leena Pekkonen

Kuvat -prosessityöryhmän ensimmäisellä tapaamiskerralla sovittiin, että yhteisen asiakkaan prosessikuvaus on sen tärkein tehtävä. Työpajassa päätettiin aloittaa kuntoutusvastaavien (KUVAT) kehittämisprosessi. Kehittämistyön yhteydessä sovittiin myös kotihoidon ja kuntoutuksen yhteisen laatupiirin käynnistämisestä. Laatupiiriin kuuluvat kotihoidon kuntoutusvastaavien sekä kuntoutusyksikön eri terapeuttiyöryhmien edustajat.

KIVAT -valmennuksesta saadun alustavan palautteen perusteella lähdettiin kehittämään samaa toimintamallia kuntoutuksen kehittämiseksi kotihoidon kentällä, palvelutaloissa ja päivätoiminnassa. Valmennus- ja koulutusprosessi suunniteltiin yhdessä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa. Yhteistyön kehittäminen terveystalouden vastaanotto toiminnan ja kuntoutuksen kanssa on

yksi vanhusten avopalvelujen keskeinen tavoite, johon velvoittaa myös uusi terveydenhuoltolaki. Erityisenä yhteisenä haasteena on vanhusten ennaltaehkäisevän työn sekä ohjauksen ja neuvonnan kehittäminen.

Kehittämistavoitteet ja niiden toteuttamiseen tähtäävä työ tiivistyi seuraavasti:

1. Henkilöstön perehdytys, infot ja kirjaamisen hyödyntäminen asiakastyössä tarvittavan tiedon ja osaamisen ylläpitämiseksi
2. Yhteisen asiakasprosessin kuvaaminen, solmukohtien analysointi ja prosessin jatkuva parantaminen
3. Kuntoutusvastaavien toimintamallin luominen ja KUVAT -valmennusprosessinsuunnittelu ja toteutus

Koko toiminnan aikana kehitellyistä ideoista laadittiin lopuksi yhteinen kuntoutusvastaavan toimenkuva:

1. Ohjekansion päivitys
2. Oman tietotaidon ylläpito
3. Tsemppari - opastaja, ohjaaja, kannustaja, vierellä kulkija, yhdyshenkilö moniammatillisessa tiimissä
4. Kuntoutusvastaavien yhteiset tapaamiset 1-2 kertaa vuodessa
5. Vastuuhoitajan tuki
6. Uuden työntekijän perehdyttäminen kuntoutukseen liittyviin asioihin
7. Työyhteisön aktivointi viriketoiminnassa
8. Kuntoutusvastaavien sähköpostiringin ylläpito

Tavoite on edistää kuntouttavaa hoitotyötä, koska se mahdollistaa ikääntyneiden tai muuten toimintakyvyn alentumisen kokevien mielekkään elämän. Avo- ja kotikuntoutuksen tulee olla kokonaisvaltaista, tarvelähtöistä ja suunniteltua. Tuettu kotona kuntoutumien edistää niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalistakin toimintakykyä.

Kuvat -prosessin tuloksia:

1. Perehdytys, infot ja kirjaamisen hyödyntäminen
 - Henkilökunnan infotilaisuudet
 - Avopalveluihin nimetyt vastuusterapeutit sekä yhteistyön tiivistäminen
 - Kirjaamisen osaamisen kehittäminen Kiva -prosessin kautta

- Yhteisten pelisääntöjen sopiminen, yhteiset toimintakäytännöt
- Viestintää tehostettu -> työntekijöillä aina käytettävissä ajantasainen tieto

2. Yhteisen asiakasprosessin kuvaaminen ja prosessin parantaminen

- Prosessikuvaus jäsentää yhteistyötä ja on avuksi työkäytäntöjen kehittämisessä ja uusien työntekijöiden perehdytyksessä.
- Kuntoutuksen fysio-, puhe-, ja toimintaterapiayksiköistä nimetty kotihoidolle vastuuterapeutit
-

3. Kuntoutusvastaavien toimintamallin luominen ja Kuvat -valmennusprosessi

- Vanhusten avopalveluissa nimetty 18 kuntoutusvastaavaa
- Valmennusprosessi käynnistetty Laureassa
- Prosessi suunniteltu vanhusten avopalveluiden, kuntoutuksen ja Laurean yhteistyönä

Kotihoidon ja vastaanottotoiminnan henkilöstö suhtautui yhteistyöhön erittäin positiivisesti. Yhteistyön merkityksenä korostui asiakkaan hoidon laadun kehittyminen. Osa henkilöstöstä arvioi asiakkaan ongelmien tunnistamisen paranevan yhteistyön myötä. Henkilöstö koki ammattitaitoaan arvostettavan ja vuorovaikutuksen yhteistyökumppaneiden kanssa olevan vastavuoroista.

1.3.2 Potilaskohtaisen kirjaamisen ja dokumentoinnin kehittäminen hoitotyössä - KIVAT

Anne Vesterinen, Tuula Heinonen ja Hannele Niiniö

Systemaattista, oikeaoppista kirjaamista pidetään hoitotyön tärkeänä osaamisalueena, sillä se vahvistaa sekä asiakkaan että työntekijän oikeusturvaa ja on apuna päätöksentekotilanteissa. Projektin tavoitteena oli lisätä työntekijöiden kirjaamisosaamista ja uudistaa työtapoja ja tätä kautta parantaa kotihoidon laatua ja lisätä sen tuottavuutta. Vanhustenhuollon avopalveluiden jokaisesta tiimistä valittiin kirjaamisvastaava eli ”Kiva”, yhteensä 36 hoitajaa.

Kirjaamisvastaaville suunniteltiin oma koulutusohjelma, jonka pedagogisena ajatuksena oli kirjaamisen osaamisen siirto Kivojen oppimisen myötä työtiimeihin. Keskeistä oli kouluttajien, Kivojen ja työtiimien hoitajien verkostomainen toiminta. Kirjaamisen syventävään koulutukseen osallistuneet Kivat jakoivat osaamistaan yksilöllisen oppimisensa myötä ohjaamalla työpaikoiltaan tiimensä muita hoitajia. Työpaikoilla sekä Kivojen että ohjaukseen osallistuneiden hoitajien osaamisen kehittyminen perustui yhteisöllisen oppimisen periaatteelle. Ohjaamalla toisten oppimista myös Kivojen oma osaaminen kehittyi.

Koulutuksen tavoitteeksi asetettiin, että sekä Kivat että heidän ohjaukseensa osallistuvat hoitajat noudattavat laadukkaan kirjaamisen periaatteita ja että potilasasiakirjoista löytyy hoidon suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa tarvittava tieto. Tavoitteena oli myös, että Kivat ylläpitävät ja kehittävät saavuttamaansa osaamista toimiakseen työpaikoillaan kirjaamisen asiantuntijoina. Kivojen kirjaamiskoulutus toteutettiin vuoden 2010 aikana. Koulutusohjelma suunniteltiin työryhmässä, jonka jäsenet edustivat joko hoitotyön ja kirjaamisen, Vantaalla käytössä olevan GFS -potilastietojärjestelmän käytön tai pedagogian asiantuntijuutta.

Koulutuksen onnistumista arvioitiin vertaamalla kotihoidon ja palvelutalojen asiakkaiden hoitotyön suunnitelmia, jotka kerättiin aineistoksi toukokuussa ja lokakuussa 2010. Suunnitelman rakenne Vantaalla on: hoitotyön prosessin vaiheet, hoidon tarve ja tavoitteet, toteutus/keinot ja hoidon arviointi. Hoidon arviointi toteutetaan, kun asiakkaan tilanne on muuttunut tai kun edellisestä arvioinnista on kulunut 3 kuukautta. Myös jokainen kotikäynti kirjataan.

Aineiston pohjalta voi yhteenvedona todeta, että kotihoidon ja palvelutalojen asiakkaiden hoitotyön suunnitelmista ilmenevä kirjaaminen oli vuoden 2010 aikana hieman edistynyt, vaikka edelleen oli asiakkaiden hoitotyön suunnitelmia, joista suunnitelma puuttui täysin. Kirjaamisen puutteet ilmenivät hoitotyön tavoitteiden, asiakkaan voimavarojen ja hoidon vaikuttavuuden arvioinnin puuttumisina. Asiakaskeskeisyyden periaate ei ohjannut kirjaamista.

Kivojen ohjaukseen osallistuneiden hoitajien kirjaamisen muutos tarkoitti lisääntyneitä kirjaamisen rohkeutta, kirjaamisen kokonaisuuden ymmärtämistä, nopeutunutta kirjaamista, sähköisessä järjestelmässä olevan tiedon hyödyntämistä ja kirjaamisen tapojen systematisoitumista. Muutos tarkoitti hoitajien kirjaamisen vastuun laajempaa ymmärtämistä, mikä liittyi asiakirjojen tiedon paikkansa pitävyyteen, kirjaamisen selkeyteen ja useuteen. Myös hoitajien tiedonhaku oli nopeutunut entiseen verrattuna.

Kivojen oma kirjaamisen muutos ilmeni hoitotyön suunnitelmien ja palvelusuunnitelmien päivittäisen kirjaamisen systematisoitumisena oppimisen myötä. Kirjaamisen merkityksenä korostui hoidon jatkuvuuden turvaaminen ja hoitajan oikeusturva. Myös hoito- ja palvelusuunnitelmien arviointi lisääntyi. Kivat kokivat kirjaamisen selkeyttävän asiakkaan hoidon suunnittelua ja arviointia, vähentävän päällekkäistä kirjaamista ja muuttuneen päivittäiseksi, mutta tiedonkulun kehittymisen jääneen heikoksi.

Kirjaamisen oppiminen ja samanaikainen kirjaamisen ohjaaminen on ollut Kivoille haasteellinen tehtävä. He ovat olleet koulutuspäivissä itse oppijoina ja oppimisensa myötä työtovereiden oh-

jaajina omassa tiimissään. Kirjaamisen opiskelu on edellyttänyt erityisesti Kivoilta, mutta myös työtiimien hoitajilta, päämääräsuuntautuneisuutta ja itseohjautuvuutta oppimistavoitteiden saavuttamiseksi. Nykyään sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstöltä edellytetään osaamisen ja työn kehittämistä.

Kotihoidon, palvelutalojen ja päivätoiminnan kirjaamisen ja kirjaamisen osaamisen kehittämiseksi ehdotetaan seuraavia asioita:

- suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan kirjaamisen teoreettiset perusopinnot pitkäkestoisena ja asiantuntijan toteuttamana ohjelmana, johon liitetään ohjattua ja arvioivaa harjoittelua.
- Kivat verkostoituvat ja vertaisarvioivat osaamistaan ja ohjaavat toisiaan verkostotapaamisen yhteydessä kirjaamisen kehittymiseksi. Verkostotyöskentely toteutetaan suunnitelmallisesti ja vastuuta jakaen.
- kirjaamisen pelisäännöt pohditaan yhteisesti
- selkiinnytetään käsitettä kirjaamisesta vastaava hoitaja; mitä tarkoittaa ja merkitsee ja miten vastuu ilmenee.

1.3.3 Teknologiasuunnitelman laatiminen kotihoitoon

Katri Nykänen

Loppukeväästä ja alkusyksystä 2010 teknologiatyöryhmä tapasi eri laite - ja järjestelmätoimittajia. Tarjolla on useita erilaisia laitteita ja järjestelmiä, joiden yhteensopivuutta ei tällä hetkellä kukaan takaa. Järjestelmät vaativat kehittämistä ja suunnittelua yhdessä asiakkaan, tässä tapauksessa Vantaan kotihoidon kanssa pilottina. Erilaisten ohjelmien ja laitteiden yhteensovittaminen Vantaalla käytössä oleviin järjestelmiin vaatii tiivistä yhteistyötä kotihoidon ja tietohallinnon kanssa. Uuden järjestelmän käyttöönoton on suunnitelman edetessä myös huomattu vaativan uudenlaisia toimintatapoja ja uutta työskentelyä. Teknologiasuunnitelma valmistui keväällä 2010 ja sen tarkoitus on kotihoidon päälliköiden ja työntekijöiden auttaminen teknologian suunnittelun hankinnassa ja erityisesti käyttöönoton suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Teknologian käyttöönotolla pyritään keventämään kotihoidon työn kuormittavuutta ja muuttamaan olemassa olevia työtapoja ja käytäntöjä. Näkökulmia teknologian käyttöönottoon kotihoidossa on kolme:

- Asiakasnäkökulma

- Johtamisen näkökulma
- Työntekijän näkökulma

Varsinaisessa teknologiasuunnitelmassa on kolme osaa. Ensimmäisessä osassa perustellaan koulutuksen tärkeyttä uutta teknologiaa suunnitellessa ja samalla esitellään teknologian käyttöönottoprosessi työntekijän näkökulmasta. Ensimmäinen ja toinen osa suunnitelmasta toimivat muutenkin kuin kotihoidon oppaina teknologian käyttöönottoa suunnitellessa. Toinen osa kuvaa teknologian käyttöönottoprosessin kunnan kannalta. Toinen osa etenee prosessin mukaan. Kolmannessa osassa on suunnitteluryhmän tekemä teknologiasuunnitelma Vantaan kotihoidolle. Siinä esitellään mitä teknologioita tulisi ottaa käyttöön ja missä järjestyksessä. Tässä osiossa esitellään myös mobiilikirjaamisen ja mobiililukon käyttöönoton kokemuksia muista kaupungeista, hyötyjä ja haasteita.

1.3.4 Kotihoito uudistuu: yhteenveto ja tulokset

Sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisessa organisaatiossa on vuodesta 1991 lähtien luotu paikallisia yhteistyörakenteita. Kotihoidon ja kuntoutuksen välillä on ollut viidellä palvelualueella erilaisia, alueen väestön tarpeista lähteviä toimintamalleja. Sosiaali- ja terveyskeskuksissa on ollut myös eroja sen suhteen, missä kehitysvaiheessa verkostotyö ja moniammatillinen tiimityö ovat. Kun 1.1.2007 siirryttiin keskitettyyn organisaatioon, alueille rakennettuja toimintamalleja ja työkäytäntöjä ryhdyttiin yhdenmukaistamaan. Tässä yhteydessä menetettiin osa toimiviksi koetuista verkostoista ja yhteistyörakenteista.

Muutosvoimaa -hankkeen verkostotyöpajat ovat koonneet samojen asiakkaiden parissa työskenteleviä ihmisiä uudelleen yhteen. Aikaisemmin jo hyväksi havaittuja alueellisia toimintamalleja on voitu elvyttää ja luoda myös uusia tapoja toimia. Asiakkaiden tai asiakkaiden edustajien mukaan ottaminen kehittämistyöhön saman pöydän ääreen on uusi tapa toimia ja sitä kannattaa ehdottomasti jatkaa. Alueellinen lähestymistapa on vanhustyössä tärkeää.

Vanhusten avopalvelujen ja kuntoutuksen yhteistyötä on hankkeen myötä viety eteenpäin kirkastamalla yhteisen asiakkaan palveluprosessia, luomalla kuntoutusvastaavien toimintamalli sekä käynnistämällä yhteinen keskustelu moniammatillisen akuuttikotihoidon kehittämisestä. Akuuttikotihoidon toimintamallin rakentaminen vanhusten avopalvelujen, sairaalapalvelujen ja terveyspalvelujen yhteistyönä on vuoden 2011 haasteita. Kotiutusprosessissa joustava yhteistyö on erityisen tärkeää, ja se sujuukin pääosin hyvin. Uudenlaista yhteistyötä tarvitaan, kun lähdetään rakentamaan sairaalaan joutumista ennaltaehkäisevää tehostettua kotihoitoa.

Kokonaisuutena Muutosvoimaa -hanke on tukenut kotihoidon kehittämistavoitteiden toteutumista ja synnyttänyt uudenlaista, rennompaa työkulttuuria, jossa kuntalaiset ovat mukana tasavertaisina toimijoina. On vaikea sanoa, mikä tulos on puhtaaksi hankkeen tulosta ja mikä olisi syntynyt tulosityksiköiden oman toiminnan tuloksenakin. Tärkeintä on kuitenkin se, että asiat ovat menneet eteenpäin siihen suuntaan, mihin kaupungin ja sosiaali- ja terveydenhuollon strategiat edellyttävät.

1.4 OMAISHOITO KEHITTYY

Katri Nykänen, Tiina Colliander, Marja Ruotsalainen

Omaishoito kehitty -projektin tavoitteena on ollut kehittää omaishoitajille uusia palveluita ja tukimuotoja, jotka eivät ole riippuvaisia rahasta. Palvelut ja tukimuodot on tarkoitettu kaikille omaishoitajille, myös rekisteröimättömille. Vantaalla omaishoidon tukea myöntävät kotihoidon ohjaajat sekä kotipalveluohjaaja.

Näkökulmana kehittämistyössä on ollut ennaltaehkäisy sekä kotona asumisen ja jaksamisen tukeminen. Osahankkeen tavoitteet ja kehityskohteet olivat: ei-rahallisen tuen muotojen kehittäminen, tiedotuksen kehittäminen ja vertaistuen kehittäminen. Kehittämistyö on toteutettu yhteistyössä Vantaan vanhus- ja vammaispalveluiden, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun ja Laurea ammattikorkeakoulun Tikkurilan yksikön kanssa.

Omaishoito kehitty -projektin kehittämiskohteet:

1. Vertaistuen kehittäminen	a. Omaishoidon toimintakeskus, Huilipiste
	b. Opiskelijoiden ohjaamat vertaistukiryhmät
2. Ei-rahallisten tukimuotojen kehittäminen	a. Omaishoitajien tuurauspalvelu
	b. Omaishoitajien terveystarkastukset
3. Viestinnän kehittäminen	a. Omaishoidon opas/esite

Yksi kehittämisteema on omaishoidon rahallisen tuen ulkopuoliset tukimuodot. Kehittämispilottina on ollut tuurauspalvelu seurakunnan vapaaehtoisten toteuttamana. Toinen kehittämiskohde on ollut omaishoitajien terveystarkastukset, joita on toteutettu Seniorineuvolassa. Vantaan kaupungin esitesarjaan laadittiin Omaishoito -esite. Vertaistukea on kehitetty ryhmätoiminnan ja parkkitoiminnan avulla. Yhteistyössä päivätoiminnan kanssa on kokeiltu omaishoitajien ja omais-

hoidettavien kahvila- ja parkkitoimintaa (ns. Huilipiste). Kehittämiprojektin aikana aloitettiin seniorineuvolassa 65 vuotta täyttäneiden omaishoitosopimuksen tehneiden omaishoitajien terveystarkastukset.

Omaishoito kehitty -projektissa toiminta on ollut pääosin työpajamaista kehitystoimintaa. Kehittäjät saivat työpajojen välissä välitehtäviä, joissa he kertoivat ensin kehittämiprojektista ja Omaishoito kehitty -ryhmän ideoista, ja sitten pyysivät työtovereiltaan ja/tai asiakkailtaan kommentteja ja uusia ideoita. Verkostoidean mukaisesti on ollut tärkeää tiedottaa kehitystyöstä ja samalla palauttaa kommentit työryhmälle. Tämä on osaltaan jo kehitysideoiden jalkauttamista, joka verkostomaisen työskentelyn mukaisesti on osa työskentelyä heti alusta lähtien.

1.4.1 Omaishoidon toimintakeskus

Omaishoidon toimintakeskus oli yksi keskeisistä kehittämiskohteista projektissa. Alustavana suunnitelmana oli, että toimintakeskus palvelee kaiken ikäisiä omaishoidettavia sekä heidän hoitajiaan ja mahdollistaa molempien tulon keskukseen. Kehitystyö yhdistettiin päivätoimintakeskusten kehittämiseen. Päivätoimintakeskusten kehitysprosessin rinnalle päätettiin perustaa pilotti, jossa kokeillaan päivätoiminnan tiloissa Vantaan Korsossa omaishoitajien ja hoidettavien pistettä (ns. Huilipistettä), johon hoidettavan voi jättää hoitoon korkeintaan neljäksi tunniksi. Pilotin jälkeen huomattiin, ettei tämän kaltaiselle toiminnalle ole käyttöä ja syksyllä 2010 ryhtyttiin suunnittelemaan uudenlainen palvelu omaishoitajille: parkkitoiminnan rakentaminen päivätoiminnan sisälle. Se mahdollistaisi myös päivätoimintaryhmän täyttöasteen paranemisen paikkaamalla äkillisiä poissaoloja, joita tulee aina aamuisin. Tarkoituksena on käyttää päivätoiminnan vajaatoimintaa omaishoitajien hyväksi niin, että aamulla voi omaishoitaja tiedustella paikkaa omaishoidettavalleen kyseisen päivän päivätoiminnasta. Sen lisäksi ennalta tiedettyihin poissaoloihin yritetään saada ”paikkaaja” tilalle. Parkkitoiminnan on tarkoitus tavoittaa niin epäviralliset kuin virallisetkin omaishoitajat. Tämä toiminta on siirtynyt Vantaan vanhus- ja vammais- palveluiden omaan toimintaan ja tarkoituksena on ottaa toiminta käyttöön kaikissa päivätoimintayksiköissä.

Toiminta tulee nimensä mukaisesti olemaan akuutteja tilanteita varten, ja yhteydenottoa toivotaan edellisenä päivänä tai kyseisenä aamuna, jos tarve syntyy niin akuutisti. Sijaishoittoon haudutaan ottamalla yhteyttä oman alueen päivätoimintakeskukseen ja päivätoimintakeskuksen työntekijä arvioi päivätoimintakeskuksen mahdollisuuden ottaa asiakas tilapäiseen hoitoon. Mikäli hoitoa ei voida järjestää lähimmässä päivätoimintakeskuksessa, pyritään asiakas saamaan

johonkin muuhun Vantaan päivätoimintakeskuksista. Toimintaa on tarkoitus seurata GFS - tietojärjestelmän kautta lisäämällä sinne tuote ”sijaishoito”.

Vanhusten Avopalveluiden joryssä käsiteltiin tammikuussa 2011 omaishoitajien Huilipiste - pilotista käynnistynyttä ja edelleen kehittynyttä toimintaa, jonka uudeksi nimeksi on vakiintunut omaishoidettavien tilapäinen sijaishoito päivätoiminnassa. Toiminnan nähdään hyvin tukevan Vantaan ikääntymispoliittista ohjelmaa jossa yhtenä kehittämislinjauksena on omaishoidon tuen tuki- ja palvelumuotojen kehittäminen. Lisäksi tämän toiminnan käynnistäminen Vantaan eri alueilla on vanhusten avopalveluiden tapa jatkaa hankkeessa aloitettua toimintaa ja jalkauttaa sitä itse eri alueille.

1.4.2 Ei-rahallisten tukimuotojen kehittäminen

Tuurauspalvelulla tarkoitetaan omaishoitoperheeseen annettavaa vapaaehtoisen tukea, joka on pääosin keskustelua hoitajan tai hoidettavan kanssa sekä kuuntelua ja rohkaisua sekä seurannpitoa ja mahdollisesti ulkoilua. Tuurauksen sisällöstä sovittiin myös seuraavaa: tuuraajan käynti on 1-4 tuntia, maksutonta, luottamuksellista ja ei hoitotoimenpiteitä eikä kodinhoidollisia toimenpiteitä sisältävä.

Palautteet omaishoitoperheiltä ovat olleet hyviä ja tämänkaltaiselle palvelulle on alueella kysyntää. Vantaan seurakuntayhtymän julkaisema lehti Vantaan Lauri (kesäkuu 2010) haastatteli yhtä tuurauspalveluun osallistunutta omaishoitoperhettä ja he kuvaavat apua ” pienellä vaivalla suureksi avuksi ” ja tuurauspalveluun pääsyä ”lottovoitoksi”.

Hankkeen päätyttyä on sovittu, että tuurauspalvelu jatkuu Korso- Koivukylän alueella ja yhteistyötä seurakunnan ja kotihoidon kanssa ylläpidetään. Lisäksi tuurauspalvelu -pilotin aloittaneet Korson kotihoidon ja päivätoiminnan työntekijät ovat ottaneet osaltaan vastuun toiminnan laajentamisesta muille alueille Vantaalla.

1.4.3 Omaishoitajien terveystarkastukset

Kehittämishankkeen aikana aloitettiin seniorineuvolassa 65 vuotta täyttäneiden omaishoitokespi- muksen tehneiden omaishoitajien vuosittaiset terveystarkastukset. Terveystarkastukset tehdään joko vastaanotolla tai kotikäynnillä. Tapaamiseen pyritään varaamaan aikaa noin kolme tuntia, koska henkisen kuorman purkaminen kestää omaishoitajilla hieman muita asiakkaita kauemmin.

Kokonaisvaltaisessa terveystarkastuksessa, jonka tekee terveydenhoitaja, kartoitettiin omaishoitajan jaksamista ja tuen tarvetta sekä toimintakykyä ja voimavaroja. Tapaamisen yhteydessä annetaan terveyteen liittyvää ohjausta ja neuvontaa, vahvistetaan omaishoitajan voimavaroja sekä annetaan palveluohjausta erilaisista tukimuodoista. Tapaamisessa selvitetään myös apuvälineiden tarvetta ja tarvittaessa ohjataan omaishoitaja saamaan apua muilta sosiaali- ja terveyspalveluiden tahoilta.

1.4.4 Viestinnän kehittäminen

Omaishoito kehitty -projektin yksi kehittämiskohde oli opas/esite, koska sellainen puuttui Vantaan kaupungin esitetarjonnasta. Omaishoito -esitteessä kerrotaan mitä omaishoidon tuki on sekä esitellään tukimuodot ja palvelut omaishoidettavalle. Lisäksi kuvataan kuka voi toimia omaishoitajana sekä omaishoitajalle tarjolla oleva taloudellinen tuki ja muut palvelut. Esitteessä on kerrottu myös miten omaishoidon tukea haetaan. Esitteen takakannesta löytyy omaishoidontuen aluejako ja yhteystiedot. Opasta painettiin 1000 kappaletta ja sitä lähetettiin päivätoiminnan, kotihoidon kotiutustiimien, seniorineuvolan ja Seniori-infon henkilökunnalle sekä kotihoidon ohjaajille, hoitokoordinaattoreille, hoidonjärjestelijöille, vanhustyön ja sairaalapalveluiden sosiaalityöntekijöille ja Vantaan muistiyhdistyksen muistineuvojalle.

Esitteestä pyydettiin käyttäjäpalautetta ja sitä saatiin 29:ltä omaishoitajalta sekä 13:ta työntekijältä. Sekä omaishoitajat että työntekijät antoivat esitteen sisällöstä pääosin positiivista palautetta. Esite koettiin selkeäksi ja helppolukuiseksi perustietopakettiksi. Suurin osa työntekijöistä koki saaneensa esitteestä apua käytännön työhön, ja esite sopii annettavaksi niin yhteistyötahoille kuin asiakkaille. Molemmat käyttäjäryhmät esittivät kehittämisehdotuksia esitteen ulkoasuun ja sisältöön. Ehdotuksia tuli muun muassa liittyen (tekstin) väriytykseen, fonttikokoon, lausevalintoihin, sanavalintoihin ja kuvitukseen sekä aihesisältöihin. Palautteen pohjalta esitteeseen tehtiin tarkennuksia, muutoksia ja päivityksiä helmikuussa 2011.

1.4.5 Koordinaatioryhmä ja verkostonäkökulma

Työpajan keskusteluiden pohjalta omaishoito kehitty -projekti päätti tuoda huolensa omaishoidon koordinoinnista ja yhteisestä vastuusta esille ja ehdottaa toimenpiteitä. Hankkeen joulukuun johtoryhmässä päätettiin perustaa Vantaalle omaishoidon koordinaatioryhmä. Koordinaatioryhmän on tarkoitus tavata muutaman kerran vuodessa ja ottaa sisäisesti pienryhmissä vastuu erilaisista projekteista ja kehityskohteista. Koordinaatioryhmän kokoonpanoon ehdotettiin kuuluviksi

seuraavia organisaatioita: omaishoidontuki, kotihoito, päivätoiminta, Hoiva24, Seniorineuvola, vammaispalvelut, muistikoordinaattorit, terveyspalvelut ja POLLI.

Verkostotyöpajan ja koordinaatioryhmän toiminnan toivotaan laajentavan parkkitoimintaa muualle Vantaalle ja kehittävän sen toimintaa edelleen. Samoin toivottiin jatkettavan tuurauspalvelun toimintaa. Lisäksi toivottiin, että pohdittaisiin kuinka epävirallisten omaishoitajien jaksamista voitaisiin paremmin tukea erilaisin ei-rahallisin palvelumuodoin. Tällaisiksi palvelumuodoiksi nähtiin muun muassa jaksamisen tukeminen, POLLI:n kanssa tehtävä yhteistyö RAY:n rahoittamassa hankkeessa, neuvontapalvelu, palveluohjaus, vertaistuen kehittäminen ja palvelutarpeenarvioinnin kehittäminen.

Omaishoito kehitty -projekti on hankkeen alusta lähtien sitoutunut verkostomaisen toiminnan oppimiseen ja omaksumiseen. Verkostopajoja on pidetty jo hankkeen alusta lähtien ja mukaan on kutsuttu myös asiakkaita, mikä on verkostoajattelun kannalta hyvin oleellista. Koordinaatioverkostoa voidaan pitää projektin tärkeimpänä saavutuksena jos sitä tarkastellaan verkostonäkökulmasta. Koordinaatioryhmä lisää Vantaan sisäistä koordinaatiota ja vie omaishoidonpalvelutuo-
tanta lähemmäs asiakaslähtöisyyttä. Samalla se jakaa vastuuta omaishoidon palveluista sisäisesti. Lisäksi Vantaa on avoimesti ottanut ulkopuolisen järjestön mukaan koordinaatioryhmään.

1.4.6 Arviointia

Kehittäjätiimin jäseniltä kerätty palaute:

- Kehittämistyön aikana yhteistyö eri toimijoiden kesken helpottui, saatiin uusia eväitä omiin työkäytäntöihin ja omaishoito tuli esille.
- Opiskelijayhteistyö Laurean ja Vantaan ammattioppilaitos Varian kanssa oli antoisaa
- Omaishoitoperheiden lähitukimuodot kehittyvät hyvässä yhteistyössä POLLI:n ollessa rautumassa Vantaalle RAY:n rahoittaman projektin kautta.
- Hanketyöskentelyssä asiakasnäkökulma ollut mukana kaiken aikaa, ja oli reilusti aikaa keskustella, pohdiskella ja kehittää tukimuotoja eri näkökulmista.
- tutustuminen järjestöjen toimintaan vanhustyössä, omaishoitajuudessa ja vapaaehtoisuudessa hankkeen parasta antia.

6 ESPOO

6.1 KOTIHOIDON JA VAMMAISPALVEUIDEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN

Kotihoidon ja vammaispalvelujen yhteistyössä lähdettiin liikkeelle avoimella otteella. Aluksi selvitettiin yhteisiä haasteita ja sitten lähdettiin työstämään niihin ratkaisuja. Tavoitteena oli luoda kotihoidon ja vammaispalvelujen välille verkostomainen toimintatapa, jonka kautta voidaan ratkaista yhteisiä haasteita pitkäjänteisesti. Noin kahden ja puolen vuoden aikana kehittämissä saavutettiin konkreettisia tuloksia, kuten kotihoidon ja vammaispalvelujen yhteisen asiakasprosessin kuvaus, asunnonmuutostöiden uusi mallinnus sekä monipuolista tiedonvälitystä toimijoiden välillä.

Hanke on Espoossa edistänyt sekä 1) johto- ja esimiestason yhteydenpitoa ja lähentymistä että 2) asiakaspinnassa toimivien kotihoidon ja vammaispalveluiden työntekijöiden keskinäistä tuntemista ja yhteistyötä. Tämä lähentyminen on ollut tärkeää asiakaspalvelun kehittämiseksi. Lähentyminen ylläpitää myös mahdollisuutta, että verkostomainen toiminta voi jatkossa tiivistyä ja systematisoitua. Tämä edellyttää toki rakenteiden vahvistamista ja aiempaa vahvempaa resursointia verkostojohdamiseen. Pysyvien yhteistyörakenteiden avulla toiminta voi jatkua myös ihmisten vaihtuessa.

6.2 GERIATRISET ASiantuntijatiimit

Geriatrinen tiimien tehtäväksi määriteltiin ikäihmisten tilanteiden kriisiytymisen vähentäminen sekä epätarkoituksenmukainen palvelujen käytön ja laitoshoidon tarpeen vähentäminen. Käytännössä tiimi huolehtii alueellisesti siitä, että ikäihminen saa nopean, osaavan ja moniammatillisen hoitotarvearvion voinnin heiketessä, sairaalajakson jälkeen ja/tai aikana. Geriatriksen tiimin on tunnettava palveluverkosto ja osattava ohjata ikäihminen tarpeita vastaavaan hoitoon. Lisäksi tiimi toimii perustyöntekijöiden konsultteina. Geriatriksen tiimin ytimen muodostavat kotihoidon vastuulääkäri, kotiutushoitaja ja sosiaalityöntekijä. Kotiutushoitaja toimii yhteyshenkilönä ja kokoonkutsujana. Geriatriksen tiimin kanssa tiiviissä yhteistyössä toimivat muistikoordinaattorit, kotihoidon- ja tarpeen mukaan muiden organisaatioiden fysioterapeutit ja toimintaterapeutit

Geriatrinen tiimien tavoitteena on että:

- yhdyshenkilön tavoitettavuus paranee
- sosiaalityön tuki lisääntyy
- lääkäriytyö jalkautuu aiempaa enemmän

Työkaluina tavoitteiden toteutumiselle ovat asiantuntemus, verkostot ja yhteiset toimintatavat. Erityisesti Kotihoidon näkökulmasta geriatriset alueelliset tiimit ovat keskeinen palvelujen toiminta- ja kehittämismuoto.

Ohjenuoraksi ja geriatristen tiimien tavoitteeksi täsmentyi ”toimintakyvyltään kriittisesti heikentyneiden asiakkaiden kotona selviytymisen tukeminen”. Toimintatavoiksi sovittiin konsultointi ongelmatapauksissa, arviointikäynnit sekä SAP-kokoukset (SAP = Selvitä, Arvioi, Palveluohjaa).

6.3 IKÄIHMISTEN AKUUTTIHOIDON KETJUN KEHITTÄMINEN

Ikäihmisten akuuttihoidon ketjua kehitettiin Espoossa verkostoituneesti jo ennen Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanketta. Verkosto sisälsi osallistujia akuuttihoitoketjuun sisältyvistä monista eri toiminnoista: muun muassa kotihoidosta, palvelutaloista, sairaankuljetuksesta, päivystyksestä, sairaalaosastoilta ja kuntoutuksesta.

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanke alkoi osallistua tämän verkoston työskentelyyn osittain jo vuoden 2008 aikana, lähinnä tarkkailevassa roolissa. Alkukevällä 2009 sovittiin, että Aallon tutkijat tulevat mukaan kehittämistyön konkreettisesti hankkeen resurssien ja toimintatavan puitteissa.

Akuuttihoidon ketjun verkostotyöskentelyllä oli seuraavat keskeiset tavoitteet:

- Verkosto tarkastelee ikäihmisten akuuttihoidon ketjun kokonaisuutta
- Verkosto toimii kehittämistyön sateenvarjona ja ohjausryhmänä, jonka alla ja tukemana tapahtuu monenlaista akuuttihoitoketjun kehittämistyötä pienryhmissä.
- Verkosto edistää kehittämistyön levittämistä ja jalkauttamista laajemmalle eri verkostoihin.

Kehityskohteiksi syksylle 2009 sovittiin:

- Akuuttiketjun yhteiset seurannan mittarit
- Asiakkaille yksi kontaktipuhelinnumero (erityisesti kotihoidon asiakkaille)
- Asiakas pääsee joustavasti terveysaseman vastaanotolle akuuttitilanteissa

- Ammattilaisten konsultaationumero
- Kotiutusohje hoitokodeille ym.
- Osastosijoitus päivystyksestä osastoille sujuvaksi
- Strukturoidu kuntoutus, kuntoutuksen huoneentaulu
- Poikkeamapalautejärjestelmän kokeileminen
- Verkoston sisäisen viestinnän kehittäminen
- Potilastietojen tehokas kulku hoitoketjussa

Loppusyksystä Aallon ja Espoon välisissä keskusteluissa kävi ilmeiseksi, että akuuttihoitoketjun kehittämisverkostoa nyky muodossaan ei ole kannattavaa jatkaa, koska päällekkäistä kehittämistyötä tehdään HUS-tasoisessa kehittämishankkeessa. Tämä kehittämishanke osaltaan teki Espoossa tapahtuvan erillisen ikäihmisten akuuttihoitoketjun kehittämisen turhaksi. Espoon akuuttihoitoketjun keskeisten mittareiden samoin kuin aiemmin aloitettujen kehittämiskohteiden kehittämistä päätettiin jatkaa virkamiestyönä. Käytännössä tämä vapautti Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen osalta resursseja muuhun työhön. Vuodenvaihteessa 2009-2010 aloitettiin hahmottelemaan *Espoon senioripalvelujen kehittämisverkoston* rakentamista, jolle oli tunnistettu tarve aiemmissa keskusteluissa.

Toimintatapa oli periaatteessa yksinkertainen: säännöllisiä kokoontumisia, joissa verkostomaisesti yhdessä tutustutaan pienryhmien kehittämistyön tuloksiin ja tuetaan niiden edistymistä. Käytännössä tähän toimintatapaan ei kuitenkaan sitouduttu riittävästi tai kaikki eivät olleet omaksuneet sitä samalla tavalla. Toimintatapa olisi voitu systemaattisesti kehittää, mikäli työtä olisi jatkettu vielä pitkäjänteisesti. Toimintatavan kehittyessä myös pienryhmien resurssihaasteita olisi voitu yhdessä ratkoa. Kokemukset verkostoitumisen onnistumisista ja epäonnistumisista lisäsivät toimijoiden verkosto-osaamista.

6.4 SENIORIPALVELUIDEN KOKONAISSVALTAISEN KEHITTÄMISEN VERKOSTO

Aalto-yliopiston verkosto-osion kolme keskeistä tavoitetta:

- a) Kehittää vanhustyön verkostoja Espoossa ja Vantaalla
- b) Kehittää vanhustyön verkosto-osaamista Espoossa ja Vantaalla
- c) Kehittää verkostoitumisen vaikuttavuusmittausta

”Verkostoituminen on yhteistyötä intensiivisempää.”

”Kun on alusta loppuun kun on kokenut verkostoprosessin, niin sitä rohkeammin lähtee itse jatkossa luomaan niitä.”

7 OPISKELIJOIDEN AJATUKSIA JA KOKEMUKSIA VANHUSTYÖSTÄ -kysely

Päivi Putkonen, Hannele Niiniö, Marika Ruohoniemi ja Anne Toikko

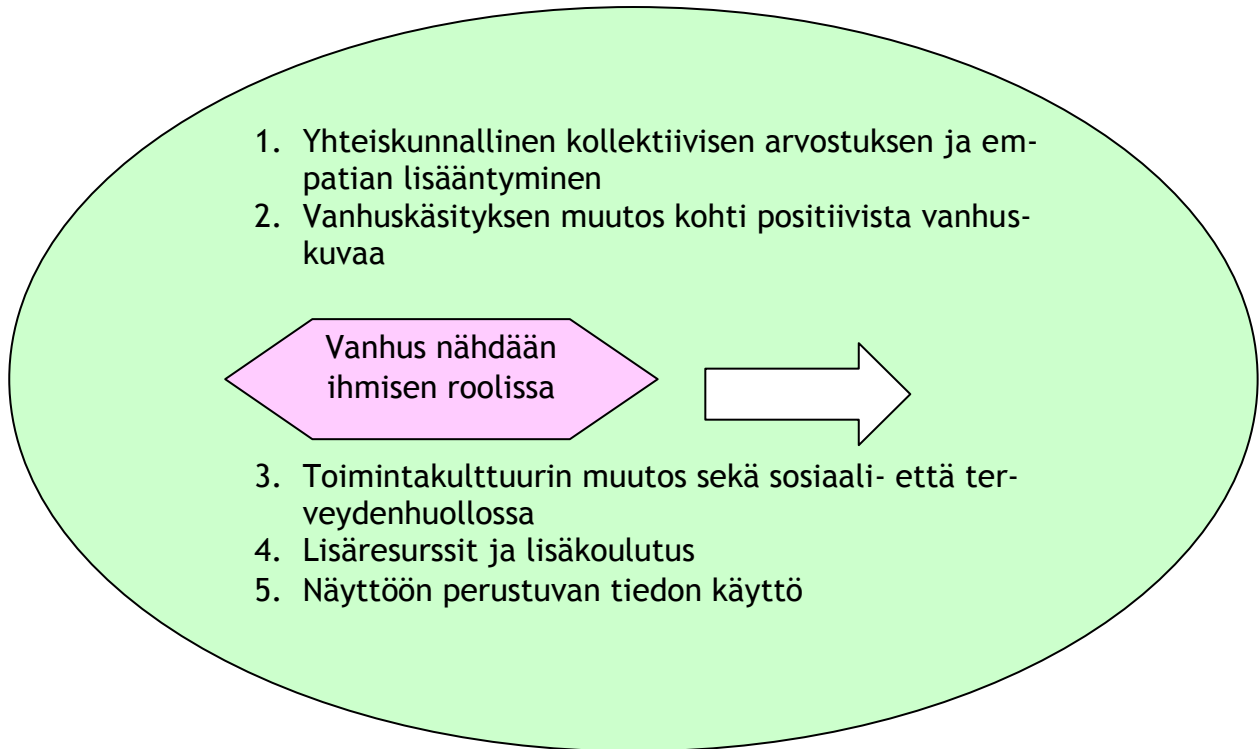
” Haluaisin työskennellä...”Aidosti tehokkaassa ja sosiaalisesti lämpimässä paikassa, jossa sekä vanhukset että henkilökunta kokevat arvostusta”. (kyselyyn vastannut opiskelija)

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista vain pieni osa ottaa vanhustyön opintoja tai haluaa töihin sille sektorille. Osana hanketta tehtiin kysely, jonka tarkoituksena oli selvittää opiskelijoiden ajatuksia ja kokemuksia vanhustyöstä ja saada tietoa siitä, millä keinoin useampi opiskelija saataisiin kiinnostumaan vanhustyöstä. Kyselyyn vastasi 217 opiskelijaa. Heistä terveydenhuoltoalaa edusti 57 % vastaajista eli 48 sairaanhoitaja-/terveydenhoitajaopiskelijaa ja 76 lähihoitajaopiskelijaa. Vastaajista 87 oli sosionomiopiskelijoita (sosionomi 68 ja rikosseuraamusalan sosionomi 19). Kauneudenhoitoalaa edusti kuusi estenomiopiskelijaa. Opiskelijoiden keski-ikä oli vastaushetkellä 26,1 vuotta. Vastaajista naisia on 187 opiskelijaa ja miehiä 30. Keskimääräinen opintojen kesto vastaushetkellä oli 1,6 vuotta.

Kiinnostusta vanhustyötä kohtaan voisivat lisätä Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoille ja Vantaan sosiaali- ja terveysalan II-asteen opiskelijoille tehdyn kyselyn mukaan mm.:

- Opiskelijan kokemukset vanhustyöstä ennen opintoja tai opintojen aikana (lisäsivät sekä kiinnostusta työskennellä vanhustyössä että kehittää sitä)
- Paremmat resurssit - eli enemmän henkilökuntaa
- Yleinen asennemuutos läpi yhteiskunnan: yhteiskunnallisen empatian ja arvostuksen lisääntyminen, vanhuskäsityksen muutos kohti positiivista vanhuskuvaa, toimintakulttuurin muutos sosiaali- ja terveysalalla, lisäresurssit työelämässä ja lisäkoulutus, näyttöön perustuvan tiedon hyödyntäminen. (Putkonen, Toikko, Niiniö, Ruohoniemi 2011).

Palkkauksen paraneminen ja resurssien lisääminen eivät yksistään riitä lisäämään opiskelijoiden kiinnostusta vanhustyöhön. Tarvitaan lisäksi uusia näkökulmia koulutukseen ja yhteiskunnallinen asennemuutos, jotta vanhus tulisi ns. näkymättömästä ikääntyneen roolistaan esiin yhteiskuntaan aktiiviseksi toimijaksi ihmisen rooliin.

Kuvio: Putkonen, Toikko, Niiniö, Ruuhoniemi 2011

Kyselyn tulokset antavat viitteitä siitä, että asenteiden tulisi muuttua sekä vanhustyötä että vanhusten hoitoa kohtaan positiivisempaan suuntaan läpi koko suomalaisen yhteiskunnan.

8 HANKKEEN TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMINEN

Hannele Niiniö

Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen on ollut monilla mittareilla mitattuna suuri ja haasteellinen hanke. Kehittämistyö on ollut jo lähtökohtaisesti erilaista Espoossa ja Vantaalla. Espoo keskittyi verkostojen ja verkosto-osaamisen kehittämiseen ja Vantaalla lähdettiin tekemään yhdessä Vantaan ikääntymispoliittista ohjelmaa sekä kehittämään avopalveluja laajalla rintamalla. Tilastojen valossa hankkeessa on ollut kentän kehittäjinä ja koulutuksiin osallistujina vuoden 2010 loppuun mennessä 380 henkilöä ja koulutustyöpäiviä on ollut kolmen vuoden aikana 1148 sekä työpajoja ja verkostopajoja 1081 työpäivää. Näissä luvuissa eivät näy opiskelijat, infotilaisuuksiin osallistuneet ja työryhmien hanketyöpäivät.

Tämä hanke oli myös julkinen hanke siinä mielessä, että sen tuloksia esiteltiin laajasti eri seminaareissa ja konferensseissa. Oman lisänsä antoi yhteistyö japanilaisen Tohoku Fukushi yliopiston sekä De Montfort yliopiston kanssa. Hankkeen tapahtumista tehtiin viestintäsuunnitelman mukai-

sesti artikkeleita ja lehdistötiedotteita. Nettisivut aukesivat alkuvuonna 2011 ja sieltä löytyy myös sellaisia raportteja, joita ei julkaista tässä hankeraportissa, eikä varsinaisessa julkaisussa.” Hankkeen sivut löytyvät osoitteesta: www.muutosvoimaa-hanke.fi.

8.1 Tavoitteet ja arviointisuunnitelma suhteessa tuloksiin Hannele Niiniö

Hankkeen keskeiset tavoitteet ja tulokset on hankesuunnitelmassa ja myös arviointisuunnitelmassa kuvattu seuraavasti:

Hankkeessa HSE:n verkosto-osiolla on kolme keskeistä tavoitetta:

1. *Kehittää vanhustyön verkostoja Espoossa ja Vantaalla*
2. *Kehittää vanhustyön verkosto-osaamista Espoossa ja Vantaalla*
3. *Kehittää verkostoitumisen vaikuttavuusmittausta*

Vantaan kaupungin, Laurean ja HSE:n yhteisissä projekteissa syntyvät tulokset ovat tiivistystyesti seuraavat:

Tulos 4: Yhteinen vastuu ikääntyneistä on kehittynyt

- *osatulos a: Ikäpoliittinen ohjelma Vantaalle on luotu yhdessä kaupunkitasoisen työryhmän kanssa*
- *osatulos b: Seniori-infotoiminta on aloittanut*
- *osatulos c: Tukiverkostot ja rakenne Senioriosaajatoiminnan kehittämiseen on luotu*

Tulos 5: Ikääntyneille suunnatut palvelut ovat uudistuneet ja verkostomainen työskentely on kehittynyt

- *osatulos a) Gerontologisen keskuksen pilotti on käynnissä Myyrmäessä*
- *osatulos b) On selvitetty, kuinka hyvin gerontologisen keskuksen toiminta vastaa asiakkaiden tarpeita*
- *osatulos c) Kotihoidon työmenetelmät ja verkostot ovat uudistuneet (yhteistyö terveys- ja kuntoutuspalvelujen kanssa)*

Tulos 6: Kotihoidon ja gerontologisten keskusten henkilöstöllä on uudenlaista, toiminnan vaatimaa osaamista

Tulos 7: Omaishoidon tuen muodot ovat kehittyneet

Tulos 8: Vantaan sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden (II-aste ja amk-aste) näkemykset vanhustyöstä on selvitetty

Kahden ensimmäisen tavoitteen osalta voidaan sanoa, että ne on saavutettu. Vanhustyön verkostoja kehitettiin ja hankkeen myötä tullessiin haasteisiin vastattiin. Kolmas tavoite eli verkostoitumisen tehokkuusmittareiden kehittäminen ei toteutunut.

Tuloksen neljä osalta tavoitteet saavutettiin hyvin: Vantaan ikääntymispoliittinen ohjelma luotiin hankkeen avulla, päävastuun ollessa kaupungin toimijoilla ja Seniori-info toiminta on aloittanut kesäkuussa 2010 Myyrmäen yhteispalvelupisteessä. Virallisesti nämä kehittämiskohteet, kuten myös Senioriosaajatoiminta ovat kuuluneet Yhteinen vastuu hyvästä vanhuudesta -projektiin. Seniori-info on laajenemassa vuonna 2011 kaikkiin Vantaan yhteispalvelupisteisiin, mikä on merkittävä asia niin ikääntyneiden kuin heidän omaistensa tiedonsaannin kannalta. Myös Senioriosaajatoiminnan osalta tapahtui hankkeen aikana merkittävää edistymistä: se laajeni Espooseen, koulutukseen laadittiin uusittu opetussuunnitelma ja tukiverkostoa ja rakennetta on hahmoteltu. Toiminnan rakenteen osalta työ on vielä kesken. Tämän projektin kehittämistyö tapahtui toimialat ylittävissä kehittämissyryhmissä ja hyvät tulokset kertovat siitä, että Vantaalla ollaan menossa oikeaan suuntaan yhteisessä vastuunotossa ikääntyneistä kuntalaisista.

Tuloksen 5 'Ikääntyneille suunnatut palvelut ovat uudistuneet ja verkostomainen työskentely on kehittynyt' kehittämistyötä on tehty kolmessa projektissa eli Päivätoiminnasta gerontologiseksi keskuksiksi, Kotihoito uudistuu ja Omaishoito kehittyy -projekteissa. Gerontologisten eli vanhustenkeskusten käynnistämistyötä on hankkeen puitteissa tehty Myyrmäessä, Simonkylässä ja Koi-vukylässä. Niistä kukin tulee toimimaan eri konseptilla, mutta yhteistä on kuntouttavan päivätoiminnan, vapaaehtoistyön ja alueen toimijoiden keskeinen rooli. Käynnistämävaiheessa on kysytty ikäihmisiltä heidän toiveitaan ja tarpeitaan liittyen vanhustenkeskusten toimintaan. Käynnistämävaihetta palvelevat myös ne selvitykset, jotka on tehty kaikilta Vantaan alueilta liittyen ikääntyneille suunnattuun ryhmä- ja palvelutarjontaan. Tässä projektissa on myös kehitetty jo aiemmin aloitetun Seniorineuvolan toimintaa ja tuotteita. Myös sosiokulttuurisia menetelmiä ja erityisesti sen toimijaverkostoa on kehitetty yhteistyössä Vantaan kulttuuritoimen kanssa. Omaishoidossa on kehitetty uusia palvelumuotoja; kuten tuuraajapalvelu.

Tuloksen 5 osatulos c osalta kehittämistyötä on tehty Kotihoito uudistuu -projektissa. Melko pian kehittäjäryhmä asetti tavoitteeksi yhteistyön kehittämisen ohella kirjaamisen ja kirjaamisosaamisen kehittämisen. Yhteistyötä kehitettiin kuvaamalla terveysasemien vastaanotto toiminnan,

kuntoutuksen ja kotihoidon yhteisen asiakkaan polkua, tunnistamalla kriittisiä kohtia ja sopimalla yhteistyökäytänteistä. Joillakin terveysasemilla yhteistyössä päästiin jo verrattain pitkälle.

Tulos 6 eli osaamisen kehittäminen on ollut hankkeen keskeisiä tavoitteita ja monissa asioissa on päästy varsin pitkälle. Kirjaamisosaamisen kehittämisen myötä käynnistyikin lähes puolitoista vuotta kestänyt koulutus- ja kehittämisprosessiproessi, työnimeltään Kirjaamistalkoot. Kivojen kirjaamisosaamisen osalta projekti pääsi hyvin tavoitteisiinsa, mutta Kivat ja tiimien hoitajat tarvitsevat työhönsä jatkossakin tukea ja koulutusta. Kotihoito uudistuu -projektissa toteutettiin yhteistyössä kuntoutuspalvelujen kanssa Kuva-prosessi eli Kuntoutusvastaavien tuki- ja koulutusprosessi. Kuva-prosessin käynnistäminen osoittaa projektin toimijoiden joustavuutta uusien haasteiden tullessa prosessin myötä ja sen vaikutukset näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä. Osaamisen kehittämistä tapahtui myös Ryhmämentorointi-osion myötä, jossa kotihoidon ja palvelutalojen työntekijät kokoontuivat mentoreiden johdolla käsittelemään mielenterveyden pulmista kärsivien asiakastapauksia. Ryhmämentorointitapaamisten lisäksi järjestettiin puolivuositain työseminaari hankkeen toimijoiden toiveiden mukaan. Osallistujien palaute työskentelystä ja tavoitteiden saavuttamisesta oli hyvää.

Päivätoiminnan henkilöstölle tehtiin opiskelijatyönä osaamiskartoitus osallistaen henkilöstösuunnittelutyöhön. Osaamiskartoitus toimii jatkossa esimiesten ja työntekijöiden työvälineenä rekrytoinnissa ja osaamisvajaiden ja koulutustarpeiden arvioinnissa.

Tulos 7 'Omaishoidon tuen muodot ovat kehittyneet' muokkautui kehittäjäryhmän ja hankkeen Vantaan johtoryhmän toimesta muotoon: Omaishoidon päätöksen saaneiden ei-rahallisen tuen muodot ovat kehittyneet. Hankkeessa pilotoitiin tuuraajapalvelua yhdessä seurakunnan kanssa, parkkitoimintaa yhdessä päivätoiminnan kanssa ja tehtiin omaishoidosta esite. Tuuraajapalvelu sai positiivisen vastaanoton ja sen levittämiseksi myös muualle Vantaalla on tehty valmistelevaa työtä. Parkkitoiminta muokkautui yhdeksi päivätoiminnan tuotteeksi, mikä varmasti palvelee omaishoitajia ja -hoidettavia paremmin kuin harvoin auki oleva 'huilipiste'. Toisessa projektissa kehittämistyön alla olleen Seniori-neuvolan yhdeksi tuotteeksi päätettiin hankkeen Vantaan johtoryhmässä ottaa yli 65-vuotiaiden omaishoitajien terveystarkastukset. Tämä osoittautui tärkeäksi päätökseksi ja tästä työmuodosta on tullut omaishoitajilta positiivista palautetta. Samoin positiivista palautetta tuli Laurean opiskelijoiden vetämästä miesomaishoitajien ryhmästä ja muusta vertaistukitoiminnasta. Voidaan siis sanoa, että tuen muodot ovat kehittyneet hyvin.

Omaishoidon kansainvälisestä seminaarista syyskuussa 2010 poiki yhteistyö De Montfortin yliopiston koulutusohjelmajohtajan ja Omaishoitajat ja Läheiset -liiton kesken, jonka puitteissa on käyty mm. tapaamassa kansanedustajia. Englannissa on yli 20 vuotta järjestelmällisesti, myös

lainsäädännössä, kiinnitetty huomiota omaishoitoon ja -hoitajien sekä -hoidettavien valtaistumiseen, joka kiinnosti suomalaisia kansanedustajia.

Viimeinen eli 8. tulos, jossa luvattiin selvittää Vantaan sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden (II-aste ja amk-aste) näkemykset vanhustyöstä, on sekin saavutettu. Tämä kysely oli tarkoitus tehdä jo vuonna 2009, mutta se tehtiin vasta 2010. Ajankohdan myöhentyminen vaikutti koulutuksen kehittämisen työryhmän työskentelyyn, sillä alkuperäinen ajatus oli, että työryhmä voisi hyödyntää kyselyn tuloksia. Kyselyn tuloksissa on mielenkiintoisia kohtia, jotka herättävät kysymyksiä. Eräs niistä on se, että kyselyyn vastanneet sosiaalialan opiskelijat suhtautuivat terveysalan opiskelijoita myönteisemmin ajatukseen työskennellä vanhustyössä. Onko sillä vaikutusta, että Tikkurilan Laurean sosiaaliala on vuodesta 2003 tehnyt monimuotoista yhteistyötä sosiokulttuuristen menetelmien ja kotihoidon kehittämisen saralla, jolloin sosiaalialan opiskelijat ovat olleet aktiivisesti mukana kehittämistyössä?

Kehitystyö jäi kesken toiminnallisesti ehkä kaikkein kunnianhimoisimpien hankkeiden osalta; Verkostoitumisen tehokkuusmittarin kehittäminen sekä vanhustyön koulutuksen kehittäminen. Näiden kehitystyö pääsi hankkeessa hyvään alkuun ja työ jatkuu, vaikka hanke on päättynyt.

8.2 Verkostojen ja verkosto-osaamisen kehittymisen arviointi

Rika Rajala, Katri Nykänen ja Timo Järvensivu

Aalto-yliopiston keskeisin kehittämistavoite Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeessa oli verkostojen ja verkosto-osaamisen kehittyminen. Tätä kehitystyötä pyrittiin arvioimaan laadullisten ryhmähaastattelun avulla. Tavoitteena oli selvittää hankkeessa mukana olevien kehittäjien kokemuksia verkostotyöskentelystä ja heidän verkosto-osaamisensa kehittymistä hankkeen aikana. Tässä osiossa kuvataan ryhmähaastatteluiden toteutumista ja arvioidaan kertyneen aineiston pohjalta verkostoitumistoimenpiteiden onnistumista.

Haastattelujen ensimmäinen vaihe toteutettiin vuonna 2009. Tutkijat olivat kuitenkin niin kiinni hanketyön käytännössä, että mittaristo, jolla verkostoitumista piti mitata, jäi resurssien puuttuessa luomatta. Kyseessä on rajallisten resurssien lisäksi tai asemesta ehkä ennemminkin epärealistisesti asetetut tavoitteet mittariston luomisen ja kehittämisen suhteen.

Vuoden 2009 haastatteluaineiston tuloksesta Espoon, Vantaan ja Laurea-ammattikorkeakoulun osalta voidaan päätellä, että tärkeinä verkostoitumista tukevinä tekijöinä pidetään tuntemisen ja tiedonkulun lisääntymistä. Työpajoissa verkostoituminen oli auttanut ihmisiä olemaan enem-

män yhteydessä oman työyksikkönsä ulkopuolelle. Verkostoitumisen myötä yhteistyö eri tahojen (mm. kolmas sektori) kanssa on mahdollistunut. Osallistavat toimintatavat ovat lisänneet sitoutumista verkostotyöskentelyyn.

Työskentelyn haasteiksi koettiin resurssien puute, jäsenten sitoutuminen tapaamisiin ja työskentelyyn, verkostotyöskentelyn yhteensopimattomuus kaupunkiorganisaation kanssa ja tavoitteiden hidaskäytäntö. Haasteina koettiin myös kehitystyön vieminen omaan työyksikköön sekä vastuun ottamisen ja jakautumisen epäselvyys verkostossa. Omien toimintatapojen muuttaminen koettiin vaikeaksi. Jotkut haastateltavat kommentoivat, että heille oli epäselvää, kuinka laaja verkosto on ja keitä kaikkia toimijoita siinä on mukana.

Vuoden 2010 haastattelutuloksissa yhtenäistä oli, että luottamus ja sitoutuminen nähtiin verkostotoiminnan tärkeimpinä edellytyksinä. Koettiin, että tutustumisen kautta luottamus oli lisääntynyt. Konkreettisesti tämä näkyi kunnioittavana suhtautumisena verkoston muihin jäseniin, hyvänä tiedonkulkuna ja verkoston kaikkien työpanosta hyödyntävien toimintatapojen hyväksymisenä. Vahvasti esille tuli myös se, että verkostolle tarvitaan johtaja joka samalla pitää langat käsissään sekä antaa valtaa ja vastuuta verkoston jäsenille. Samalla verkostojohdaminen koettiin haastavaksi muun muassa siitä syystä, että toimijat tulevat usealta eri alalta ja sektorilta, jolloin yhteen sovitettavana on erilaisia normeja ja käytäntöjä.

Työpajojen nähtiin kehittyneen vuoden aikana. Tavoitteiden saavuttamista edesauttoivat mm. verkoston jakaantuminen pienryhmiin ja erilaisten koordinaatioryhmien perustaminen. Suurin osa verkostoissa aloitetuista kehittämiskohteista oli jalkautunut varsinaiseen toimintaan.

Espoon haastatteluista suurimpana haasteena tuli edelleen esille resurssipula. Henkilöstön vaihtuvuus sekä asiakasrajapinnassa että johtotasolla hankaloitti verkostoitumista. Haasteena koettiin verkostojen harvonevissa tapaamisissa myös tiedonkulku: osa haastateltavista ei tiennyt olisiko verkosto olemassa haastatteluja tehtäessä keväällä 2010. Espoossa koettiin yhteyden kolmannen sektorin kanssa jääneen liian vähäiseksi.

Vantaan 2010 vuoden haastattelutulokset osoittivat haasteena ja turhauttavanakin asiana sen, ettei verkostolla ollut päätäntävaltaa. Tiedon jalkauttaminen kentälle koettiin edelleen vaikeaksi. Haaste on siinä, että *”ihmiset verkostossa eivät edusta pelkästään omaa itseään vaan koko yhteisöä ja heidän pitäisi osata viedä tietoa verkostolta sinne omaan yhteisöön”*. Koettiin, että niiden jotka eivät ole olleet mukana verkostossa, on vaikea sitoutua verkoston tekemisiin toiminnan uudistamishdotuksiin. Verkostossa toimimista kuvattiin vaativaksi ja vaikeaksi.

Haastattelussa tuli aiemmin mainitun Espoon lisäksi Vantaan ja Laurea-ammattikorkeakoulunkin taholta esille, että resursseja verkostoissa työskentelylle on edelleenkin vaikea irrottaa, niitä on sosiaali- ja terveystaloudissa yhteiskunnallisten haasteiden vuoksi niukasti. *”Jos me saataisiin verkostotyölle se hyvä mittari, niin me voitaisiin osoittaa päättäjille tämän tärkeys”*. Kaikki osapuolet kokivat yhteiskunnan vallalla olevissa resurssipaineissa vaikeana myös verkostoissa pysyminen. Tätä ilmentää myös eri verkostoissa tapahtunut jäsenten vaihtuminen. Vaihtuminen oli haastavaa siksikin, että uuden jäsenen perehdyttäminen pidemmän aikaa toimineen verkoston jäseneksi oli vaikeaa. *”Ei verkostoitumista voi opettaa, se täytyy itse kokea.”* Ajankäytöstä kilpailtaessa verkostoissa toimimisesta täytyy olla hyötyä, muuten se jää.

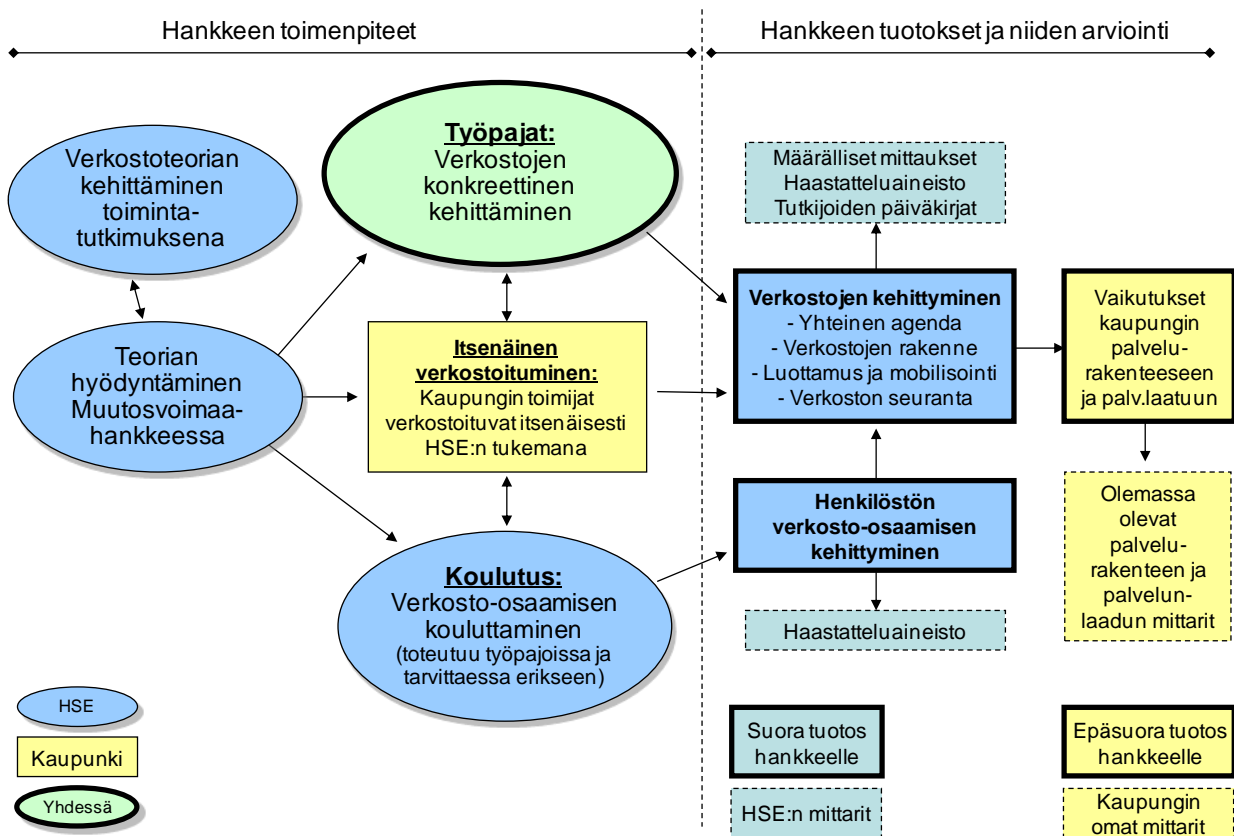
2010 tuloksissa verkostoituminen ymmärrettiin nyt käsitteenä ja käytäntönä syvällisemmin *”se on yhteistyötä intensiivisempää”*.

Verkosto-osaamisen koettiin lisääntyneen mm. niin, että kokemuksen myötä saatiin valmiuksia uusien verkostojen rakentamiseen. *”Kun on alusta loppuun kun on kokenut verkostoprosessin, niin sitä rohkeammin lähtee itse jatkossa luomaan niitä.”* Osahankkeen tapaamisissa käytetyt verkostoitumista tukevat työskentelymenetelmät olivat joidenkin kohdalla siirtyneet omiin työskentelytapoihin. Osaamisena koettiin myös se, ettei sanota toiselle verkoston tai työyhteisön jäsenelle miten hänen pitäisi tehdä, vaan yhteisesti miten meidän pitäisi tehdä. Haastateltujen kehittäjien kokonaisnäkemys eri tahojen kanssa toimimisesta hahmotettiin niin, että hoidetaan yhteistä vanhuutta. Kaikki tuovat siihen omat osaamisensa. Pidettiin hyvänä sitä, että tärkeiksi koetut kehittämisryhmät ja -verkostot jatkavat toimintaansa. Myös osa toiminnan vastuista oli siirtynyt kaupunkialueiden toimijoille, siis järjestöille ja vapaaehtoisille.

8.3 Verkostoitumisen tehokkuuden ja vaikuttavuuden mittaaminen

Timo Järvensivu

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun yksi kehittämistavoite tässä hankkeessa oli verkostoitumisen tehokkuuden mittaamisen kehittäminen. Hankkeen alkuvaiheessa verkostoitumisen mittauksen problematiikkaa pyrittiin hahmottamaan tutustumalla verkostoteorioissa esiintyviin mittaamisen menetelmiin sekä keskustelemalla muutamien Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen keskeisten toimijoiden kanssa. Tältä pohjalta työstettiin yleinen kuvaus hankkeen keskeisistä toimenpiteistä, tuotoksista ja arviointimenetelmistä.

Kuva: Hankkeen toimenpiteiden ja tuotosten liittyminen mittaamiseen ja arviointiin

Kuvio osoittaa, että hankkeen verkostoitumiseen liittyvät vaikutukset ovat tulosta monenlaisista toimenpiteistä, kuten työpajoista, itsenäisestä verkostoitumistyöstä sekä verkosto-osaamisen koulutuksesta. Tämän toiminnan tuloksia voidaan arvioida sekä hankkeen suorien että epäsuorien tuotosten pohjalta.

Syksyllä 2008 lähdettiin kehittämään hankkeen käyttöön sovellettua SNA-mittaristoa. Social Network Analysis (SNA) -menetelmä valikoitui hankkeessa käyttöön, sillä SNA-menetelmä on verkostotutkimuksessa keskeisin tapa tehdä määrällistä tutkimusta. SNA-mittareilla pyritään yleisesti ottaen kuvaamaan verkoston rakennetta: toimijoiden välisten yhteyksien vahvuutta ja toimivuutta. SNA-mittaaminen tehdään aina henkilöiden tasolla, mutta rakenneanalyysi voidaan silti aina tehdä henkilötason lisäksi myös yksikkö- ja organisaatio- ja verkostotasolla. Rakenneanalyysin perusteella voidaan arvioida esimerkiksi sitä, minkälainen verkosto on, missä kohdassa verkostossa on paljon tai vähän toimivia yhteyksiä sekä mistä kohdista verkostoa löytyy kehitettävää.

Ensimmäisen kyselykierroksen SNA-aineistot ovat olemassa ja niihin voidaan palata hankkeen päätyttyä. Vertailuaineisto, joka siis olisi saatu toisesta kyselykierroksesta, kuitenkin puuttuu.

Aiemmin kerätystä SNA-aineistosta saadaan myöhemmin haluttaessa kuva verkostoista vuodenvaihteessa 2008-2009, mutta aineistoista ei saada tietoa verkostojen kehittymisestä hankkeen loppupuolelle tultaessa.

Hankkeessa ei lopulta onnistuttu verkostoitumisen tehokkuusmittareiden kehittämisessä alkuperäisen tavoitteen mukaisesti. Suurin syy tähän oli resurssien puute, tai oikeammin alun perin epärealistiset tavoitteet suhteessa suunniteltuihin resursseihin. Tästä voidaan oppia tulevia hankkeita silmällä pitäen se, että hankkeissa tulisi resursoida selkeästi erikseen tutkijoiden osallistuminen työpajatyöskentelyyn sekä tutkijoiden ajankäyttö muuhun työhön, kuten määrällisten tulostittareiden kehittämiseen ja näiden käytännön toteuttamiseen.

SNA-menetelmästä löydettiin ideoita myös kevyemmän seurannan toteuttamiseen. Osahankkeissa esimerkiksi seurattiin luottamuksen kehittymistä työpajojen yhteydessä käydyissä avoimissa keskusteluissa. Sitoutumisen astetta seurattiin tarkastelemalla työpajoihin osallistuneiden henkilöiden määrää. SNA-kyselylomakkeeseen kehitetyt kysymykset (ks. aiemmin esitetty lista kysymyksistä) ovat laajemminkin sovellettavissa tällaisiin kevyempiin tilanneselvityksiin.

8.4 Yhteenvetoa ja pohdintaa koko hankkeesta

Hannele Niiniö

”Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanke on ollut parhaimmillaan uutta työkulttuuria luova hanke, jossa on hyödynnetty monenlaista osaamista Vantaan asukkaita myöten ja luotu uutta yhteisöllisyyttä.” toteavat Kotihoito uudistuu -projektin vetäjät.

Näin suuri tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiohanke edellyttää toimivan organisoinnin, hyvän henkilöstön ja toimivan ohjauksen. Organisoinnista totesinkin jo aiemmin, että se oli toimiva ja mahdollisesti jäsentyneen työskentelyn. Olennainen osa organisaatiota oli se neljän tiimi, joka oli omalta osaltaan vastuussa kunkin tahon hallinnosta ja toiminnasta. Kiitos hyvin sujuneesta hankkeesta kuuluu heille kaikille. Ohjausta hankkeessa oli kolmentasoista: kaupunkitasoista (johtoryhmät), hallinnollista (ohjausryhmä ja Laurean vastuuhenkilöt) ja rahoittajaohjausta (Etelä-Suomen lääninhallitus ja vuoden 2010 alusta Etelä-Suomen Ely-keskus). Ohjaus oli oikea-aikaista ja asiantuntevaa, mutta joskus myös vaihtelevaa, erityisesti EU-byrokratiasta johtuen. Hallinnoijalla on melkoinen vastuu, mutta onneksi ohjaavat tahot myös neuvovat ja päättävät asioita. Hankesihteeri oli tilasto-, maksatus- ja muissa hallinnollisissa asioissa korvaamaton.

Mikä sitten muuttui hankkeen myötä Espoon ja Vantaan vanhusten avopalveluissa? Voimme sanoa, että osaaminen kehittyi melko laajalla rintamalla; verkosto-osaamisesta kirjaamisosaami-

seen ja mielenterveysosaamiseen. Puhumattakaan siitä, että opimme tuntemaan toisiamme, toistemme työtä ja katsomaan sitä myös asiakkaan näkökulmasta. Voimme myös sanoa, että verkostot kehittyivät, mikä on tärkeää jatkotyölle. Kotihoito uudistuu -projektin vetäjät toteavat: *”Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hanke on ollut parhaimmillaan uutta työkulttuuria luova hanke, jossa on hyödynnetty monenlaista osaamista Vantaan asukkaita myöten ja luotu uutta yhteisöllisyyttä.”*

LIITE 1 JULKAISUT JA INTERNETOSOITTEET

www.muutosvoimaa-hanke.fi

www.verkostojohtaminen.fi

Tutkimukset, selvitykset ja julkaisut:

- Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun verkostotutkimukset (ks. hankeraportti ja julkaisu)
- Verkostojohtamisen opas (löytyy hankkeen nettisivuilta www.muutosvoimaa-hanke.fi)
- Kirjaamisen ja kirjaamisosaamisen kehittämiseen liittyvät Laurean selvitykset (ks. julkaisu: Kehittämishanke muutosvoiman hanketyössä 2011, B-sarja, Laurea nettisivut www.laurea.fi)
- Opiskelijoiden kokemusten ja näkemysten selvittäminen kyselyllä (ks. julkaisu: Kehittämishanke muutosvoiman hanketyössä, B-sarja, Laurea nettisivut)
- Niiniö & Putkonen (toim.) 2011, Kehittämishanke muutosvoimana vanhustyössä. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 42. http://www.laurea.fi/fi/tutkimus_ja_kehitys/julkaisut/Tutkielmat_raportit_B_sarja/Documents/B42.PDF

LÄHTEET

Eskola, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus.

EU:n rakennerahastojen hallintajärjestelmä. Ohjelmakausi 2007-2013.

[www.eura2007.fi/hakija/login.jsp?jsessionid=nmRrNXDp0nQwQQ7spY1ZGh5RRmtWYjL2NhlcjQcDhMTJ4Tm3f1vz!-903617102]]. Viitattu 12.2.2011.

EU-tietopaketti hankkeen vastuutahoille. Valtion ympäristöhallinnon verkkosivu.

[www.ymparisto.fi/default.asp?node=2981&lan=fi]]. Viitattu 12.2.2011.

Finlex. Ammattikorkeakoululaki 9.5.2003/351.

[<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030351>]]. Viitattu 22.3.2011.

Fiske, J. (2001). Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Jyväskylä: Gummerrus.

Friman, M. (2010). Sanoista tekoihin. Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 349-353.

Karlsson, F. (2009) Yleinen kielitiede. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Kunelius, R. (2003). Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo: WSOY.

Lambert, P. (2010). Hankekirjoittamisen malli muotoutuu - metodologista tarkastelua. Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 13-79.

Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (2010). Hankekirjoittaminen opinnäytetyössä ja kehittämishankkeissa. Ohjeistus opiskelijoille. Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 357-365.

Leinonen, R. (2010). Ammattikorkeakoulun opettajat kehittämishankkeessa kirjoittamassa. Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 191-215.

Lumme, R. (2010). Kirjoitussuunnitelma hankeyhteistyön välineenä. Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 217-228.

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T., Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <<http://www.jyu.fi/mehu>> (viitattu 14.02.2011.)

Niiniö, H. & Toikko, A. (toim.) 2011. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen raportti. Vuodet 2008-2011. Vantaa: Tikkurilan Paino Oy

Niiniö, H. 2011. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen verkkosivu.

[http://muutosvoimaa-hanke.fi/?page_id=5]]. Viitattu 21.3.2011.

Opas EU-projektin toteuttajalle. Länsi-Suomen lääninhallituksen verkkosivu.
[<http://www.laanhallitus.fi/lansi/siv/www/eu-hankkeet>]. Viitattu 3.2.2011.

Opas EU-projektin toteuttajalle. Projektikäytäntöjä esimerkein. Ohjelmakausi 2007-2013.
(10.9.2009). [<http://www.laanhallitus.fi/lansi/siv/www/eu-hankkeet>]. Viitattu 30.3.2011.

Pikkarainen, A. (2010). Keskustelua, kehittämistä, käsitteellistämistä ja kirjoittamista. Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanke-toimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 171-188.

Töytäri-Nyrhinen, A. (2010). Hankekirjoittaminen verkostohankkeessa: projektin johtajan näkökulma. . Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 109-116.

Vanhanen-Nuutinen, L. (2010). Työelämälähtöisyys hankekirjoittamisessa. Teoksessa: Lambert, P. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2010. Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön. Helsinki: Multiprint, 85-107.